

Odpowiedzialność zapisobiercy windykacyjnego za długi spadkowe – zagadnienia konstrukcyjne

Krzysztof Żok

Doktor nauk prawnych, adiunkt w Katedrze Prawa Cywilnego, Handlowego i Ubezpieczeniowego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, starszy asystent sędziego w Wojewódzkim Sądzie Administracyjnym w Poznaniu.

Liability of a per vindicationem Legatee for Testamentary Debts – Questions of Construction

The article focuses on liability of a specific legatee for testamentary debts. Such a per vindicationem legatee, contrary to an heir, does not take over testamentary debts, however she is liable for them pursuant to Articles 1034¹–1034² of the Polish Civil Code. A majority of academics accepts that a beneficiary of a bequest in question is indeed liable for debts attributable to third parties, i.e. the heir. The author doubts about it arguing that testamentary debts constitute in fact debts of the specific legatee who is liable for them jointly and severally with the heir.

Nowelizacja z dnia 18 marca 2011 r. wprowadziła do kodeksu cywilnego rozrządzenie o skutku rzeczowym, określając je jako „zapis windykacyjny”¹. Wyrażenie to zdaje się *prima facie* nawiązywać z jednej strony do przewidzianego w prawie rzymskim legatu windykacyjnego (*legatum per vindicationem*), z drugiej strony – do dotychczasowego zapisu wywołującego skutek obligacyjny, nazwanego „zapisem zwykłym” w wyniku

wejścia w życie powołanej ustawy nowelizującej. Oba te wyrażenia będą jednak wątpliwośći w doktrynie.

Część autorów uważa, że „polski zapis windykacyjny niewiele ma wspólnego z rzymskim *legatum per vindicationem*”². Trafniejsze wydaje się jednak stanowisko, według którego istnienie pewnych różnic między tymi rozrządzeniami nie przekreśla

1 Ustawa z dnia 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. nr 85, poz. 458).

2 P. Książak, *Zapis windykacyjny*, Warszawa 2012, s. 12. Tak też S. Wójcik, F. Zoll (w:) B. Kordasiewicz (red.) *Prawo spadkowe*, „System Prawa Prywatnego”, t. 10, Warszawa 2015, s. 466.

ich podobieństwa³. Zapis windykacyjny, o jakim mowa w art. 981¹ k.c., można bowiem w mojej ocenie postrzegać jako kontynuację myśli leżącej u podstaw *legatum per vindicationem*, a wyrażającej się w chęci zapewnienia spadkodawcy bardziej bezpośredniego wpływu na rozdysponowanie jego majątku po śmierci. Taką *ratio legis* wskazano również w uzasadnieniu projektu powołanej ustawy nowelizującej⁴; jest ona także aprobowana w literaturze i orzecznictwie⁵.

W nauce prawa cywilnego kontrowersje budzi poza tym stosunek zapisu zwykłego do zapisu windykacyjnego. Zdaniem niektórych przedstawicieli doktryny doniosłość różnic zachodzących między tymi rozrządzeniami wyklucza uznanie zapisu

o skutku rzeczowym za zapis jako taki⁶. W art. 981¹ k.c. przewidziano bowiem w istocie ukryte powołanie do poszczególnych przedmiotów⁷. Niemniej przedstawiane są także stanowiska odmienne, w świetle których zapis o skutku rzeczowym, tak jak zapis o skutku obligacyjnym, stanowi podtyp zapisu *in abstracto*⁸ bądź też zapis windykacyjny traktowany jest jako kwalifikowana postać zapisu zwykłego⁹. W literaturze proponuje się też odejście od prób konstruowania jednolitego pojęcia zapisu, które obejmowałyby oba wymienione rozrządzenia¹⁰. Trafnie zwraca się przy tym uwagę na samodzielność i uzupełnianie się zapisu zwykłego i zapisu windykacyjnego¹¹.

Zapis windykacyjny w obecnym kształcie jest rozrządzeniem niejednorodnym, na co wskazuje w szczególności odesłanie do przepisów dotyczących zarówno spadkobiercy (art. 981⁵ k.c.), jak i za-

3 F. Longchamps de Bérier, *Z uwag do metodologii nauki prawa prywatnego: argumenty historyczny, dogmatyczny i porównawczy na przykładzie darowizny na wypadek śmierci oraz zapisu windykacyjnego* (w:) A. Wudarski (red.), *Prawo obce w doktrynie prawa polskiego*, Warszawa 2016, s. 314; A. Stempniak, *Nowelizacja Kodeksu cywilnego w zakresie prawa spadkowego*, „Monitor Prawniczy” 2011, nr 12, s. 630. Podobnie W. Wołodkiewicz, *Na marginesie projektów zmian w polskim prawie spadkowym*, „Palestra 2011”, nr 1–2, s. 187.

4 P. Sobolewski, *Opinia prawna o rządowym projekcie ustawy o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw*, „Zeszyty Prawnicze BAS” 2010, nr 4, s. 103.

5 Zamiast wielu: T. Antoszek (w:) M. Gutowski (red.), *Kodeks cywilny*, t. 2, *Komentarz do art. 450–1088*, Warszawa 2016, s. 1650–1651; E. Niezbecka (w:) A. Kidyba (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 4, *Spadki*, Warszawa 2015, s. 205; K. Osajda (w:) tegoż (red.) *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 3, *Spadki*, Warszawa 2013, s. 537, 545–545; P. Pacek, *Głosa do uchwały Sądu Najwyższego z 18 lipca 2012 r. (III CZP 46/12)*, „Przegląd Sądowy” 2013, nr 11–12, s. 189, 193; M. Pazdan (w:) K. Pietrzykowski (red.), *Kodeks cywilny*, t. 2, *Komentarz do art. 450–1088. Przepisy wprowadzające*, wyd. 8, Warszawa 2015, s. 1089. Podobnie uchwała SN z dnia 18 lipca 2012 r., III CZP 46/12, OSP 2013, nr 5, poz. 49, s. 340 z głosami aprobującymi: M. Bławat i M. Sieczych, „Rejent” 2014, nr 6, s. 111–126, T. Jasiakiewicz, OSP 2013, nr 5, poz. 49, s. 340–343, P. Pacek, „Przegląd Sądowy” 2013, nr 11–12, s. 181–198, głosa częściowo aprobującą, M. Rzewuski, „Rejent” 2013, nr 9, s. 103–107, i głosa krytyczną J. Masiubańskiego, „Rejent” 2014, nr 1, s. 79–88. Odmienne S. Wójcik, F. Zoll (w:) B. Kordasiewicz (red.) *Prawo spadkowe...*, dz. cyt., s. 448.

6 J. Ciszewski, J. Knabe (w:) J. Ciszewski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2014, s. 1678; P. Księżak, *Podstawowe problemy zapisu windykacyjnego*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2011, t. 19, z. 4, s. 1054–1056; tenże, *Zapis windykacyjny...*, dz. cyt., s. 38–45; G. Wolak, *Odpowiedzialność zapisobierców windykacyjnych za długi spadkowe*, cz. 1, „Jurysta” 2015, nr 3, s. 5; S. Wójcik, F. Zoll (w:) B. Kordasiewicz (red.) *Prawo spadkowe...*, dz. cyt., s. 465–466, 483. Podobnie M. Kuryłowicz, *Legatum per vindicationem. Z historii zapisu windykacyjnego* (w:) A. Dańko-Roesler, J. Jacyszyn, M. Pazdan, W. Popiołek (red.), *Rozprawy z prawa prywatnego. Księga pamiątkowa dedykowana profesorowi Aleksandrowi Oleszce*, Warszawa 2012, s. 285; M. Zelek (w:) M. Gutowski (red.), *Kodeks cywilny*, t. 2, *Komentarz do art. 450–1088*, Warszawa 2016, s. 1659, 1664.

7 Tak też A. Makowiec, *Rozważania na temat zapisu windykacyjnego i wprowadzenia do polskiego systemu prawnego darowizny na wypadek śmierci*, „Przegląd Prawno-Ekonomiczny” 2014, nr 26, s. 60; K. Osajda (w:) tegoż (red.), *Kodeks cywilny...*, dz. cyt., s. 552–553, 621; tenże, *Zapis windykacyjny – nowa instytucja polskiego prawa spadkowego*, „Monitor Prawniczy” 2012, nr 2, s. 70.

8 J. Waszczuk-Napiórkowska, *Zapis windykacyjny w polskim prawie spadkowym*, Warszawa 2014, s. 164.

9 K. Osajda (w:) tegoż (red.), *Kodeks cywilny...*, dz. cyt., s. 540.

10 F. Longchamps de Bérier, *Z uwag...*, dz. cyt., s. 315–316.

11 Tamże, s. 315–316; K. Osajda (w:) tegoż (red.), *Kodeks cywilny...*, dz. cyt., s. 540.

pisobiercy zwykłego (art. 981⁶ k.c.). Rozwiązanie to zdaje się *prima facie* w równym stopniu dopełniać regulację zapisu o skutku rzeczowym normami prawnymi z obu tych zbiorów. Niemniej zakres

odpowiedzialności za długi spadkowe, a wierzyciel tylko wyjątkowo może domagać się zaspokojenia z majątku osobistego omawianego legatariusza¹⁵. Konsekwentnie zatem regulacja zawarta w kodek-

Zapis zwykły i zapis windykacyjny są odrębnymi i zarazem uzupełniającymi się rozrządzeniami.

rozważanych odesłań skłania do wniosku, że status zapisobiercy windykacyjnego jest wychylony raczej w kierunku statusu spadkobiercy niż w kierunku statusu zapisobiercy zwykłego. Oba rodzaje zapisów można poza tym postrzegać jako dyspozycje spadkodawcy, mające na celu uzyskanie przez określoną osobą pewnego przedmiotu z majątku testatora¹². Takie rozumienie legatu *in abstracto* jest wprawdzie dość ogólne, niemniej budowa i analiza pojęć, zwłaszcza w ujęciu funkcjonalnym i operacyjnym¹³, nie powinna polegać na sztywnym przyporządkowaniu sobie różnych sytuacji prawnych w celu zachowania ukształtowanej konwencji terminologicznej. W szczególności odrębność zapisu windykacyjnego od zapisu zwykłego nie powinna podważać znaczenia pierwszego z tych rozrządzeń.

Dalsze wątpliwości zarysowują się także na tle odpowiedzialności za długi spadkowe. Niekiedy uważa się wręcz, że właśnie na tej płaszczyźnie uwiadacznia się niejednoznaczność konstrukcji zapisu windykacyjnego¹⁴. W literaturze polskiej wskazuje się zarazem, że w systemach prawnych, w których przewidziany jest legat o skutku rzeczowym, beneficjent tego rozrządzenia nie ponosi w zasadzie

sie cywilnym zdaje się, przynajmniej *prima facie*, odbiegać w tej mierze istotnie od zagranicznych rozwiązań legislacyjnych. Zagadnienie to niewątpliwie wymaga szerszej analizy prawnoporównawczej¹⁶, której potrzebę – z uwagi na ramy niniejszego opra-

12 Podobnie zapis ujmuje K. Osajda (w:) tegoż (red.), *Kodeks cywilny...*, dz. cyt., s. 482–484; M. Mróz, *Zapis windykacyjny w polskim prawie spadkowym* (w:) K. Brzeziński (red.) *Aktualne problemy prawa cywilnego*, Kraków 2012, s. 147. Odmienne P. Księżak, *Zapis windykacyjny...*, dz. cyt., s. 40–41.

13 M. Zirk-Sadowski, *Wprowadzenie do filozofii prawa*, Warszawa 2011, s. 181–183.

14 P. Księżak, *Podstawowe problemy...*, s. 1055; tenże, *Zapis windykacyjny...*, dz. cyt., s. 41.

15 W. Borysiak, *Dziedziczenie. Konstrukcja prawna i ochrona*, Warszawa 2013, s. 259–260; J. Górecki, *Zapis windykacyjny – uwagi de lege ferenda* (w:) E. Drozd, A. Oleszko, M. Pazdan (red.), *Rozprawy z prawa prywatnego, prawa o notariacie i prawa europejskiego*, Kluczbork 2007, s. 131–132, 140; P. Księżak, *Zapis windykacyjny...*, dz. cyt., s. 16–19, 175; E. Skowrońska-Bocian, W. Borysiak (w:) B. Kordasiewicz (red.), *Prawo spadkowe*, „System Prawa Prywatnego”, t. 10, Warszawa 2015, s. 756–757; G. Wolak, *Odpowiedzialność zapisobierców...*, dz. cyt., s. 4. Podobnie P. Księżak, *Podstawowe problemy...*, s. 1050.

16 Uwagi prawnoporównawcze prezentują: J. Górecki, *Zapis windykacyjny...*, dz. cyt., s. 130–132; P. Księżak, *Problemy podstawowe...*, s. 1048–1051; tenże, *Zapis windykacyjny...*, dz. cyt., 13–20; M. Kuryłowicz, *Legatum...*, dz. cyt., s. 275–287; F. Longchamps de Bérier, *Z uwag...*, dz. cyt., s. 311–312, 317–324; A. Moszyńska, *Zapis windykacyjny w Polsce – dawniej i dziś*, „Rejent” 2013, nr 1, s. 66–77; K. Osajda (w:) tegoż (red.), *Kodeks cywilny...*, dz. cyt., s. 540; K. Osajda, *Zapis windykacyjny...*, dz. cyt., s. 68; M. Pawełczyk, W. Ulanowski, *Instytucja zapisu windykacyjnego w znowelizowanym prawie spadkowym*, „Radca Prawny – Dodatek Naukowy” 2012, nr 121, s. 3–4; K. Siderska, *Zapis windykacyjny w aspekcie porównawczym – regulacja polska a rozwiązania wybranych państw europejskich* (w:) D. Gil (red.), *Korzenie i ewolucja instytucji prawa sądowego*, Lublin 2013, s. 230–237, s. 232–235; W. Wołodkiewicz, *Na marginesie...*, s. 186–189. Na potrzebę analizy prawnoporównawczej zwraca uwagę F. Longchamps de Bérier, *Z uwag...*, dz. cyt., s. 321.

cowania – można w tym miejscu jedynie zasynalizować.

Trzeba przy tym zaznaczyć, że partycypacja zapisobiercy windykacyjnego w długach spadkowych spotkała się z aprobatą w doktrynie. Zgłaszane wątpliwości dotyczą natomiast wyjaśnienia konstrukcji odpowiedzialności tego podmiotu za pasywa wchodzące w skład masy spadkowej. W doktrynie polskiej wskazuje się przy tym, że kontrowersje związane z rozważaną odpowiedzialnością podnoszone są niekiedy w zagranicznej literaturze jako argument przeciwko wprowadzaniu analizowanego rozrządzenia do obcych systemów prawnych¹⁷.

Założenia konstrukcyjne odpowiedzialności spadkobiercy i zapisobiercy windykacyjnego za długi spadkowe

Na początku rozważań warto omówić ogólne założenia konstrukcyjne odpowiedzialności spadkobiercy i zapisobiercy windykacyjnego za długi spadkowe. Kwestia ta tylko *prima facie* kształtuje się podobnie dla wymienionych podmiotów.

Odpowiedzialność spadkobiercy za długi spadkowe opiera się w prawie polskim na modelu dziedziczenia pasywów¹⁸. Zgodnie z art. 922 § 1 k.c.

podmiot wstępujący w sytuację zmarłego nabywa bowiem pod tytułem ogólnym zarówno prawa, jak i obowiązki. W literaturze wyrażono wprawdzie także odmienne stanowisko, w świetle którego przedmiotem sukcesji uniwersalnej są wyłącznie aktywa, a ich nabyciu towarzyszy „jedynie” wstąpienie w długi poprzednika prawnego¹⁹. Pogląd ten spotkał się jednak z uzasadnioną krytyką²⁰. Trafnie zauważa się w tej mierze, że dziedziczenie obejmuje w świetle powołanego przepisu nie tylko prawa, lecz także obowiązki. Tym samym cechą spadkobrania jest tzw. uniwersalność (całościowość) sukcesji uniwersalnej²¹.

Powyższe ujęcie prowadzi zarazem do wniosku, że pasywa odziedziczone przez spadkobiercę stanowią dla niego dług własny, choć trzeba zaznaczyć, że konkluzja ta nie jest na ogół wyraźnie wysławiana w literaturze. Tymczasem, jak wywodzi Elwira Macierzyńska-Franaszczyk, długi spadkowe są w istotnej części wykreowane przez spadkodawcę, a zatem z perspektywy spadkobiercy nie można ich kwalifikować jako długów własnych²². Odwołując się do stanowiska wyrażonego przez Adama Szpunara na tle przepisów o poręczeniu²³, powołana autorka uznaje, że pasywa wchodzące w skład masy spadkowej jedynie formalnie są długiem własnym sukcesora uniwersalnego osoby zmarłej. Materialnie natomiast stanowią one dla spadkobiercy dług cudzy.

Trzeba jednak zauważyć, że A. Szpunar w cytowanym artykule zajął stanowisko pośrednie, nie podzielając koncepcji, według której poręczyciel odpo-

17 W. Borysiak, *Dziedziczenie. Konstrukcja...*, dz. cyt., s. 260; J. Górecki, *Zapis windykacyjny...*, dz. cyt., s. 139; E. Skowrońska-Bocian, W. Borysiak (w:) B. Kordasiewicz (red.) *Prawo spadkowe...*, dz. cyt., s. 757.

18 Zamiast wielu zob.: J. Ciszewski, J. Knabe (w:) J. Ciszewski (red.), *Kodeks cywilny...*, dz. cyt., s. 1769; E. Drozd (w:) J.S. Piątkowski (red.), *System prawa cywilnego*, t. 4, *Prawo spadkowe*, Wrocław 1986, s. 356–357; E. Niezbecka (w:) A. Kidyba (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz...*, dz. cyt., s. 316; K. Osajda (w:) tegoż (red.), *Kodeks cywilny...*, dz. cyt., s. 932–933; M. Pazdan (w:) K. Pietrzykowski (red.), *Kodeks cywilny...*, t. 2, dz. cyt., s. 1163; E. Skowrońska-Bocian, W. Borysiak (w:) B. Kordasiewicz (red.) *Prawo spadkowe...*, dz. cyt., s. 759–760; E. Skowrońska-Bocian, J. Wierciński (w:) J. Gudowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 4, *Spadki*, Warszawa 2013, s. 302; M. Zelek (w:) M. Gutowski (red.), *Kodeks cywilny...*, s. 1439. Podobnie E. Niezbecka (w:) A. Kidyba (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz...*, dz. cyt., s. 356, choć zarazem autorka ta wskazuje, że „długi spadkowe obciążają spadek z mocy ustawy (art. 922 k.c.)”, tamże, s. 208.

19 S. Grzybowski (w:) tegoż (red.), *System prawa cywilnego*, t. 1, *Część ogólna*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1985, s. 244.

20 E. Skowrońska-Bocian, W. Borysiak (w:) B. Kordasiewicz (red.) *Prawo spadkowe...*, dz. cyt., s. 759–760.

21 W. Borysiak, *Dziedziczenie. Konstrukcja...*, dz. cyt., s. 132–134; W. Borysiak (w:) K. Osajda (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz. Spadki*, t. 3, Warszawa 2013, s. 22; E. Skowrońska-Bocian, W. Borysiak (w:) B. Kordasiewicz (red.) *Prawo spadkowe...*, dz. cyt., s. 758–759.

22 E. Macierzyńska-Franaszczyk, *Odpowiedzialność za długi spadkowe*, Warszawa 2014, s. 57–58.

23 A. Szpunar, *O zasadzie akcesoryjności*, „Palestra” 1992, nr 11–12, s. 23.

wiada za dług cudzy²⁴. W literaturze zauważa się ponadto, że ten ostatni rodzaj odpowiedzialności dotyczy wyłącznie przypadku, gdy pasywa są zarówno materialnie, jak i formalnie cudze²⁵. Uważam zatem, że nawet w świetle argumentów podnoszonych przez powołaną autorkę pasywa spadkowe nie stanowią długu cudzego dla spadkobiercy. Przeciwna konkluzja zdaje się przy tym podawać w wątpliwość opisaną wcześniej uniwersalność dziedziczenia jako następstwa pod tytułem ogólnym.

Rozróżnienie na dług materialnie i formalnie cudzy może poza tym, jak sądzę, budzić pewne zastrzeżenie w kontekście odpowiedzialności za pasywa spadkowe. Zróżnicowanie to zostało bowiem zaproponowane na tle przepisów o poręczeniu, w ramach którego występuje dłużnik główny i poręczyciel. Tymczasem w omawianym zakresie prawa spadkowego trudno wskazać osobę o statusie podobnym, choćby funkcjonalnie, do dłużnika głównego. W chwili śmierci spadkodawca traci bowiem podmiotowość prawną, a w jego prawa i obowiązki wstępują sukcesorzy uniwersalni zmarłego. W konsekwencji dług spadkowy pod względem materialnym jest albo długiem własnym spadkobiercy, albo „długiem bezpodmiotowym”, co należy odrzucić. Alternatywnie można by przyjąć, że pasywa spadkowe są genetycznie (chronologicznie) cudze, gdyż wykreował je spadkodawca. Jurydyczne znaczenie tej konstrukcji wydaje się jednak ograniczone. Doniosłe z prawnego punktu widzenia jest bowiem raczej pytanie, czy dany podmiot ma obowiązek spełnić świadczenie, a nie pytanie o pochodzenie długu.

Przedstawione wyżej założenia konstrukcyjne odpowiedzialności za długi spadkowe tracą jednak aktualność w przypadku zapisobiercy windykacyjnego. Podmiot ten, odmiennie niż spadkobierca, nabywa bowiem tylko aktywa, a nie spadek rozumiany jako zespół praw i obowiązków²⁶. Powyż-

sza sukcesja ma charakter syngularny, co odróżnia ją od dziedziczenia jako następstwa pod tytułem ogólnym. W konsekwencji przedmiot omawianego rozrządzenia nie wchodzi w ogóle do masy spadkowej. Niemniej w świetle art. 1034¹–1034³ k.c. beneficjent zapisu o skutku rzeczowym odpowiada za długi spadkowe, mimo że nie nabywa ich w drodze dziedziczenia. Słusznie zatem wskazuje się, że zapisobierca windykacyjny nie jest *de iure* uniwersalnym następcą prawnym spadkodawcy, nawet jeśli w tym zakresie jego sytuacja jest *de facto* podobna do sytuacji spadkobiercy²⁷.

Nie wydaje się jednak trafne nadmierne podkreślanie ostrości tego przeciwstawienia. Sukcesja uniwersalna jako podstawa dziedziczenia często ujmowana jest w paremii *hereditas nihil aliud est, quam successio in universum ius quod defunctus habuerit*, której autorstwo przypisuje się Julianowi, juryście

cywilny..., dz. cyt., s. 1678; J. Masiubański, *Glosa krytyczna do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 18 lipca 2012 r., III CZP 46/12*, „Rejent” 2014, nr 1, s. 84–85; E. Niezbecka (w:) A. Kidyba (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz...*, dz. cyt., s. 207–208; K. Osajda (w:) tegoż (red.), *Kodeks cywilny...*, dz. cyt., s. 551, 993; E. Macierzyńska-Franaszczyk, *Odpowiedzialność...*, dz. cyt., s. 59–60; E. Skowrońska-Bocian, W. Borysiak (w:) B. Kordasiewicz (red.) *Prawo spadkowe...*, dz. cyt., s. 756–757, 760; E. Skowrońska-Bocian, J. Wierciński (w:) J. Gudowski (red.), *Kodeks cywilny...*, dz. cyt., s. 210; P. Zakrzewski, *Zapis windykacyjny*, „Przeгляд Sądowy” 2012, nr 2, s. 8, 22. Podobnie K. Osajda, *Przedmiot zapisu windykacyjnego i odpowiedzialność zapisobierców windykacyjnych za długi spadkowe i zachowki*, „Monitor Prawniczy” 2012, nr 3, s. 131.

27 P. Księżak, *Podstawowe problemy...*, s. 1055; tenże, *Zapis windykacyjny...*, dz. cyt., s. 42–43, 45, 176; A. Możdżeń, *Zapis windykacyjny – nowa instytucja prawa spadkowego*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego. Seria Prawnicza” 2012, nr 74, s. 155; K. Osajda (w:) tegoż (red.), *Kodeks cywilny...*, dz. cyt., s. 551, 1014; tenże, *Zapis windykacyjny...*, dz. cyt., s. 70; E. Skowrońska-Bocian, J. Wierciński (w:) J. Gudowski (red.), *Kodeks cywilny...*, dz. cyt., s. 206, 210; E. Skowrońska-Bocian, W. Borysiak (w:) B. Kordasiewicz (red.) *Prawo spadkowe...*, dz. cyt., s. 762; G. Wolak, *Odpowiedzialność zapisobierców...*, dz. cyt., s. 5, 8; S. Wójcik, F. Zoll (w:) B. Kordasiewicz (red.) *Prawo spadkowe...*, s. 425–426, 464–465.

24 Tamże, s. 23.

25 A. Kappes, *Odpowiedzialność za cudzy dług. Próba analizy pojęcia* (w:) M. Pazdan, W. Popiołek, E. Rott-Pietrzyk, M. Szpunar (red.), *Europeizacja prawa prywatnego*, t. 1, Warszawa 2008, s. 534–536.

26 W. Borysiak (w:) K. Osajda (red.), *Kodeks cywilny...*, s. 42, 54; J. Ciszewski, J. Knabe (w:) J. Ciszewski (red.), *Kodeks*

żyjącemu w II wieku n.e.²⁸ Niemniej w literaturze zauważa się również, że *legatum per vindicationem* nie było postrzegane przez prawników rzymskim jako instytucja niedająca się pogodzić z sukcesją uniwersalną²⁹. Prawo rzymskie pozwalało także osiągnąć rezultat zbliżony do *institutio ex re certa*

sa pod tytułem szczególnym³³. W tej ostatniej kwestii wyraża się jednak także odmienne stanowisko w doktrynie³⁴.

Na tym tle wyłania się pytanie o konstrukcję pozwalającą wyjaśnić ponoszenie przez zapisobiercę windykacyjnego odpowiedzialności za długi spad-

Zapisobierca windykacyjny jako następca syngularny nie dziedziczny długów spadkowych. Powstaje zatem pytanie o konstrukcję odpowiedzialności tego podmiotu za pasywa wchodzące w skład spadku.

bez zarzucenia opisanej koncepcji dziedziczenia³⁰. Podobnie – jeszcze przed wprowadzeniem zapisu windykacyjnego do kodeksu cywilnego – ustawodawca polski regulował wyraźnie przypadki sukcesji syngularnej *mortis causa*³¹. W orzecznictwie wskazano przy tym słusznie, że wymienione rozrządzenie, mimo następstwa pod tytułem szczególnym, może być wkomponowane w prawo spadkowe bez naruszania jego dotychczasowej aksjologii, w tym zwłaszcza zasady swobody testowania³². Niekiedy łatwość wtopienia omawianego rozrządzenia w obowiązujące przepisy kodeksu cywilnego uznaje się wręcz za wadę tej regulacji i przeszkodę w pogłębionej modyfikacji następstwa *mortis cau-*

kowe, mimo że nie dziedziczy on wspomnianych pasywów. W literaturze przedstawiono w tej mierze dwie wykluczające się koncepcje. Według pierwszej długi spadkowe są dla beneficjenta zapisu o skutku rzeczowym długami cudzymi, co zdaniem części doktryny oznacza także rozdzielenie długu i odpowiedzialności. Według drugiej omawiany legatariusz odpowiada za długi własne, choć ich objęcie następuje w wyniku innego zdarzenia prawnego niż dziedziczenie.

Długi spadkowe jako długi cudze zapisobiercy windykacyjnego

Wprowadzenie

Większość doktryny, odwołując się do omówionych wyżej założeń konstrukcyjnych, przyjmuje, że długi spadkowe stanowią dla zapisobiercy windyka-

28 D.50.17.62 (*Digesta*).

29 F. Longchamps de Bérier, *Z uwag...*, dz. cyt., s. 309, 319–320.

30 Tamże, 319–320.

31 K. Osajda (w): tegoż (red.), *Kodeks cywilny...*, dz. cyt., s. 544, 547.

32 Uchwała SN z dnia 18 lipca 2012 r., III CZP 46/12, OSP 2013, nr 5, poz. 49, s. 340 z glosami aprobującymi: M. Bławat i M. Sieczych, „Rejent” 2014, nr 6, s. 111–126, T. Jasiakiewicz, OSP 2013, nr 5, poz. 49, s. 340–343, i P. Pacek, „Przegląd Sądowy” 2013, nr 11–12, s. 181–198, glosą częściowo aprobującą, M. Rzewuski, „Rejent” 2013, nr 9, s. 103–107 i glosą krytyczną J. Masiubańskiego, „Rejent” 2014, nr 1, s. 79–88.

33 M. Kołodzińska, *Czy instytucja zapisu windykacyjnego może skutecznie zastąpić darowiznę na wypadek śmierci? Uwagi wynikające z praktyki notarialnej*, „Przegląd Sądowy” 2012, nr 11–12, s. 103–111, s. 104.

34 P. Księżak, *Zapis windykacyjny...*, dz. cyt., s. 45; M. Pazdan (w): K. Pietrzykowski (red.), *Kodeks cywilny...*, t. 2., dz. cyt., s. 1090.

cyjnego długu cudze³⁵. Podmiot ten nabywa bowiem w drodze sukcesji syngularnej jedynie aktywa. Pasywa wchodzące w skład masy spadkowej przechodzą natomiast w całości na spadkobiercę w wyniku sukcesji uniwersalnej. Beneficjent zapisu o skutku rzeczowym odpowiada zatem w świetle art. 1034¹–1034³ k.c. za długi cudze.

Uwagi te rozwinął Paweł Księżak, wskazując, że zapisobierca windykacyjny nie dysponuje po działu spadku roszczeniem regresowym względem spadkobiercy, co mogłoby *prima facie* przemawiać za przyjęciem, że podmiot ten spłaca dług własny, a nie cudzy³⁶. Konkluzja ta prowadziłaby jednak do wniosku, że beneficjent omawianego rozrządzenia nabywa aktywa w drodze sukcesji syngularnej, a pasywa – w drodze sukcesji uniwersalnej. Niemniej taka konstrukcja naruszałaby zakaz *institutio ex re certa*. Nie wydaje się ona także możliwa do pogodzenia z art. 922 § 1 k.c., który nie został zmieniony przy wprowadzaniu do polskiego systemu prawnego zapisu o skutkach rzeczowych. Dlatego zdaniem powołanego autora należy uznać, że wspomniany legatariusz odpowiada za dług cudzy w zakresie pasywów spadkowych, mimo że „*de facto* zapisobiercy windykacyjni są dłużnikami spadkowymi i spór, czy jest to materialnie, czy formalnie ich dług, nie ma żadnego praktycznego znaczenia”³⁷.

Referowana koncepcja przemawia zarazem w ocenie niektórych przedstawicieli nauki prawa cywilnego za uznaniem, że ustawodawca rozdzielił dług i odpowiedzialność w przepisach o zapisie windykacyjnym³⁸. Beneficjent tego rozrządzenia odpowiada zatem *de lege lata* za pasywa spadko-

we, nawet gdyby hipotetycznie z systemu prawnego uchylono normy regulujące odpowiedzialność spadkobierców za długi spadkowe³⁹. Pogląd ten może jednak budzić wątpliwości. Należy bowiem zaznaczyć, że uitożsamianie odpowiedzialności za dług cudzy z odpowiedzialnością oderwaną od długu jest kwestionowane w doktrynie⁴⁰, bądź też uważa się takie stanowisko za wysoce kontrowersyjne⁴¹.

Pasywa spadkowe jako dług cudzy a solidarność spadkobiercy i zapisobiercy windykacyjnego

Dotychczasowe rozważania zdają się spójnie wynikać z założeń konstrukcyjnych, na jakich oparto odpowiedzialność zapisobiercy windykacyjnego za długi spadkowe. Należy w szczególności zgodzić się, że beneficjent tego rozrządzenia nie dziedziczy omawianych pasywów. Uwaga ta nie oznacza jednak w mojej ocenie, że stanowisko przeważające w literaturze jest całkowicie wolne od wątpliwości.

Należy przede wszystkim zauważyć, że spadkobierca i zapisobierca windykacyjny są w świetle art. 1034¹ k.c. połączeni węzłem solidarności biernej. Takie powiązanie odnoszone jest w doktrynie do długu lub do odpowiedzialności⁴², choć

39 Tamże, s. 762.

40 G. Wolak, *Odpowiedzialność zapisobierców...*, dz. cyt., s. 7–9; E. Łętowska, K. Osajda (w:) E. Łętowska (red.), *Prawo zobowiązań – część ogólna*, „System Prawa Prywatnego”, t. 5, Warszawa 2013, s. 20.

41 P. Machnikowski (w:) E. Łętowska (red.), *Prawo zobowiązań – część ogólna*, „System Prawa Prywatnego”, t. 5, Warszawa 2013, s. 174–175.

42 A. Herbet, *Odpowiedzialność współników za zobowiązania handlowych spółek osobowych – zagadnienia materialno-prawne*, „Rejent” 2003, nr 6, s. 54; G. Karaszewski (w:) J. Ciszewski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2014, s. 622; A. Klein, *Istota solidarności biernej a stosunki prawne odpowiedzialności* (w:) Z. Radwański (red.), *Studia z prawa zobowiązań*, Warszawa–Poznań 1979 s. 216–217; J. Lic, *Treść pojęcia solidarności dłużników* (w:) A. Olejniczak i in. (red.), *Współczesne problemy prawa zobowiązań*, Warszawa 2015, s. 352–353, 363, 366; E. Łętowska (w:) Z. Radwański (red.), *System prawa cywilnego*, t. 3, cz. 1, *Prawo zobowiązań – część ogólna*, Wrocław 1981, s. 316, 322; A. Pyrżyńska (w:) A. Kidyba (red.), *Kodeks cywilny*.

35 E. Macierzyńska-Franaszczuk, *Odpowiedzialność...*, dz. cyt., s. 59–60; E. Niezbecka (w:) A. Kidyba (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz...*, dz. cyt., s. 387; K. Osajda (w:) tegoż (red.), *Kodeks cywilny...*, dz. cyt., s. 993, 1014; P. Zakrzewski, *Zapis windykacyjny...*, dz. cyt., s. 22. Podobnie K. Osajda, *Przedmiot zapisu...*, dz. cyt., s. 131.

36 P. Księżak, *Podstawowe problemy...*, s. 1055–1056; tenże, *Zapis windykacyjny...*, dz. cyt., s. 41–43, 176–177.

37 P. Księżak, *Zapis windykacyjny...*, dz. cyt., s. 42.

38 Tamże, s. 41–42; E. Niezbecka (w:) A. Kidyba (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz...*, dz. cyt., s. 387; E. Skowróńska-Bocian, W. Borysiak (w:) B. Kordasiewicz (red.), *Prawo spadkowe...*, dz. cyt., s. 762.

pod względem terminologicznym trafniejsze w mojej ocenie byłoby odwołanie go odpowiednio do świadczenia pierwotnego i świadczenia wtórnego. Solidarność bierna została przy tym ukształtowana w kodeksie cywilnym modelowo jako solidarność

jedną z cech solidarności biernej jest występowanie kilku podmiotów po stronie długu, które mają obowiązek spełnienia jednego, choć niekoniecznie takiego samego świadczenia, na rzecz tego samego wierzyciela. Na płaszczyźnie modalności norma-

Objęcie pasywów spadkowych solidarnością bierną przemawia za uznaniem ich za długi własne zapisobiercy windykacyjnego.

długu i zarazem solidarność odpowiedzialności⁴³. Tylko niekiedy ustawodawca przewiduje solidarność obejmującą jedynie odpowiedzialność⁴⁴. Wykreowanie takiej konstrukcji, jakkolwiek nietypowej, jest również możliwe w ramach swobody umów⁴⁵. Zasadniczo jednak w myśl art. 366 k.c.

tywnych można zatem stwierdzić, że podmioty te są adresatami obowiązku określonego zachowania (świadczenia), którego odbiorcą jest recypient (wierzyciel). Trafnie więc wskazuje się, że każdy z dłużników objętych solidarnością bierną odpowiada za dług własny⁴⁶.

Komentarz, t. 3, *Zobowiązania. Część ogólna*, Warszawa 2014, s. 140–142; A. Raczyński (w:) M. Gutowski (red.), *Kodeks cywilny*, t. 1, *Komentarz do art. 1–449*¹, Warszawa 2016, s. 1347; P. Tereszkievicz, *Odpowiedzialność współników za zobowiązania spółki jawnej*, Warszawa 2008, s. 96, 173–178. Podobnie A. Klein, *Ewolucja instytucji osobowości prawnej* (w:) E. Łętowska (red.), *Tendencje rozwoju prawa cywilnego. Zbiór studiów*, Wrocław 1983, s. 104. Szerzej o stosunkach odpowiedzialności A. Klein, *Wpływ zmiany posiadacza gospodarstwa producenta na zobowiązanie kontraktacji*, „*Studia Cywilistyczne*” 1974, t. 22, s. 111–112. Odmienne G. Wolak, *Odpowiedzialność zapisobierców...*, dz. cyt., s. 8.

43 M. Berek, *Solidarność bierna w stosunkach dłużników z wierzycielem*, Warszawa 2016, s. 209; J. Lic, *Treść pojęcia...*, dz. cyt., s. 355–356; A. Pyrzyńska (w:) A. Kidyba (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz...*, dz. cyt., s. 141–142. Podobnie G. Karaszewski (w:) J. Ciszewski (red.), *Kodeks cywilny...*, dz. cyt., s. 622.

44 J. Lic, *Treść pojęcia...*, dz. cyt., s. 355, 364–365; E. Łętowska (w:) Z. Radwański (red.), *System prawa...*, dz. cyt., s. 316; A. Pyrzyńska (w:) A. Kidyba (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz...*, dz. cyt., s. 142. Zob. wyrok SA w Białymstoku z dnia 26 października 2004 r., I ACa 327/04, OSA 2005, nr 8, poz. 32.

45 A. Klein, *Istota solidarności...*, dz. cyt., s. 216; J. Lic, *Treść pojęcia...*, dz. cyt., s. 366; A. Pyrzyńska (w:) A. Kidyba (red.),

W konsekwencji należałoby zatem uznać, że pasywne spadkowe objęte solidarnością są długiem własnym beneficjenta zapisu o skutku rzeczowym. Zgodnie bowiem z art. 1034¹ § 1 k.c. jest on adresatem obowiązku spełnienia świadczenia na rzecz wierzyciela spadkowego. Słusznie zauważa P. Księżak, że taka sugestia jest *implicitie* wyrażona w art. 1034¹ § 2 k.c., a także – poza kontekstem solidarności – w art. 1034² k.c., choć trzeba zaznaczyć, że autor nie przychylił się ostatecznie do powyższego wniosku⁴⁷. Wykładnia art. 1034¹ k.c. zdaje się więc przemawiać przeciwko przeważającemu zapatrywaniu doktryny na kwalifikację długów spadkowych z perspektywy zapisobiercy windykacyjnego.

Kodeks cywilny. Komentarz..., dz. cyt., s. 143.

46 B. Lewaszkievicz-Petrykowska, *Konstrukcja solidarności biernej w kodeksie cywilnym*, „*Studia Prawno-Ekonomiczne*” 1974, nr 12, s. 71; A. Pyrzyńska (w:) A. Kidyba (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz...*, dz. cyt., s. 208; A. Raczyński (w:) M. Gutowski (red.), *Kodeks cywilny...*, dz. cyt., s. 1347; P. Tereszkievicz, *Odpowiedzialność współników...*, dz. cyt., s. 99. Podobnie G. Wolak, *Odpowiedzialność zapisobierców...*, dz. cyt., s. 8.

47 P. Księżak, *Zapis windykacyjny...*, dz. cyt., s. 41, 176–177.

Można by jednak *prima facie* wywodzić, że utrzymanie dominującej obecnie koncepcji wymaga jedynie uznania solidarności, o jakiej mowa w art. 1034¹ k.c., za solidarność odpowiedzialności bez solidarności długu. Niemniej takie ujęcie również budzi w mojej ocenie istotne wątpliwości.

W art. 1034¹ k.c. występuje wprawdzie wyrażenie „solidarna odpowiedzialność”, a nie „solidarny dług” czy „solidarne zobowiązanie”, trafnie jednak wskazuje się w literaturze na brak konsekwencji ustawodawcy w posługiwaniu się tym sformułowaniem⁴⁸. Nierzadko bowiem powyższy zwrot odnosi się także do solidarności długu. W doktrynie i orzecznictwie podnosi się zarazem, że odejście od kodeksowego modelu solidarności biernej jako konstrukcji odnoszącej się do długu i odpowiedzialności sygnalizowane jest niekiedy *expressis verbis* w języku prawnym, np. za pomocą wyrażenia „jak dłużnik solidarny” (art. 380 § 1 k.c.) lub „jak współdłużnik solidarny” (art. 881 k.c.)⁴⁹. Takiego zastrzeżenia nie zawiera natomiast art. 1034¹ k.c., co sugeruje, że w owym przypadku domyślny model solidarności biernej nie został zmieniony czy tym bardziej zastąpiony przez solidarność odpowiedzialności. Zwłaszcza że powołany przepis odwzorowuje art. 1034 k.c. regulujący solidarność długów spadkowych w razie wielości spadkobierców. Niemniej argument ten może być kwestionowany, gdyż, jak sygnalizowa-

no wcześniej, ustawodawca nie posługuje się konsekwentnie omawianym zabiegiem legislacyjnym.

Trzeba także zauważyć, że przychylenie się do wniosku, zgodnie z którym art. 1034¹ k.c. kreuje solidarność odpowiedzialności bez solidarności długu, prowadziłoby do istotnych kontrowersji. Wierzyciel spadkowy mógłby bowiem wtedy domagać się od zapisobiercy windykacyjnego jedynie świadczenia wtórnego, a nie świadczenia pierwotnego⁵⁰. W literaturze wskazuje się przy tym, że możliwość żądania odszkodowania od podmiotu objętego solidarnością odpowiedzialności powstaje dopiero po uprzednim bezskutecznym żądaniu spełnienia świadczenia pierwotnego przez dłużnika, na którym spoczywał dany obowiązek⁵¹. Aprobata dla kwestionowanego stanowiska utrudniałaby zatem wierzycielowi spadkowemu realizację przysługującej mu wierzytelności. Rozwiązanie to wydaje się zarazem sprzeczne z *ratio legis* przepisów o odpowiedzialności zapisobiercy windykacyjnego za długi spadkowe, które mają zapewniać wierzycielowi uzyskanie zaspokojenia⁵², jak i z postulatem ekonomicznej neutralności następstwa *mortis causa*⁵³. Trafnie podnosi się przy tym, że pytanie, czy ustawodawca statuuje w danym przypadku tylko solidarność odpowie-

48 G. Karaszewski (w:) J. Ciszewski (red.), *Kodeks cywilny...*, dz. cyt., s. 622; J. Lic, *Treść pojęcia...*, dz. cyt., s. 363–365; A. Pyrzyńska (w:) A. Kidyba (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz...*, dz. cyt., s. 140; A. Raczyński (w:) M. Gutowski (red.), *Kodeks cywilny...*, dz. cyt., s. 1347.

49 Literatura: M. Bączyk, *Odpowiedzialność cywilna poręczyciela*, Toruń 1982, s. 78; E. Drozd, *Z problematyki wielości poręczycieli w świetle kodeksu cywilnego*, „Nowe Prawo” 1971, nr 1, s. 25–26; B. Lanckoroński (w:) K. Osajda (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 2, *Zobowiązania*, Warszawa 2013, s. 170; E. Łętowska (w:) Z. Radwański (red.), *System prawa...*, dz. cyt., s. 316; A. Pyrzyńska (w:) A. Kidyba (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz...*, dz. cyt., s. 145. Orzecznictwo: wyrok SA w Katowicach z dnia 26 czerwca 2014 r., V ACA 104/14, OSA 2015, nr 6, poz. 14; wyrok SN z dnia 19 kwietnia 2013 r., III PK 43/12, OSNP 2014, nr 7, poz. 98; wyrok SN z dnia 4 grudnia 2008 r., I CSK 212/08, niepubl., LEX nr 484727.

50 G. Karaszewski (w:) J. Ciszewski (red.), *Kodeks cywilny...*, dz. cyt., s. 622; A. Klein, *Wpływ zmiany...*, dz. cyt., s. 111–112; J. Lic, *Treść pojęcia...*, dz. cyt., s. 365; A. Pyrzyńska (w:) A. Kidyba (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz...*, s. 141–142; A. Raczyński (w:) M. Gutowski (red.), *Kodeks cywilny...*, dz. cyt., s. 1347. Podobnie A. Klein, *Istota solidarności...*, dz. cyt., s. 216.

51 A. Klein, *Wpływ zmiany...*, dz. cyt., s. 112; J. Lic, *Treść pojęcia...*, dz. cyt., s. 365.

52 J. Ciszewski, J. Knabe (w:) J. Ciszewski (red.), *Kodeks cywilny...*, dz. cyt., s. 1779; J. Górecki, *Zapis windykacyjny...*, dz. cyt., s. 140; K. Osajda (w:) tegoż (red.), *Kodeks cywilny...*, dz. cyt., s. 544, 1014; M. Pazdan (w:) K. Pietrzykowski (red.), *Kodeks cywilny...*, t. 2, dz. cyt., s. 1173; E. Skowrońska-Bocian, W. Borysiak (w:) B. Kordasiewicz (red.), *Prawo spadkowe...*, dz. cyt., s. 754–755; P. Sobolewski, *Opinia prawna...*, s. 106; J. Waszczuk-Napiórkowska, *Zapis windykacyjny...*, dz. cyt., s. 244. Podobnie J. Górecki, *Zapis windykacyjny...*, dz. cyt., s. 140.

53 E. Macierzyńska-Franaszczyk, *Odpowiedzialność...*, dz. cyt., s. 61–64.

działności, czy także solidarność długu, należy rozstrzygać przy uwzględnieniu interesu wierzyciela⁵⁴. Argument ten przemawia zatem, moim zdaniem, za przyjęciem w art. 1034¹ k.c. domyślnego modelu solidarności biernej, a w konsekwencji za uznaniem długów spadkowych za długi własne beneficjenta zapisu o skutku rzeczowym.

Uwaga ta nie zmienia faktu, że niekiedy zapisobierca windykacyjny nie może spełnić świadczenia pierwotnego, np. jeśli polega ono na przeniesieniu własności rzeczy oznaczonej co do tożsamości, która wchodzi w skład spadku. Legatariusz ten nie nabywa bowiem praw należących do masy spadkowej, wobec czego wierzyciel może domagać się od niego jedynie świadczenia wtórnego. Warto jednak zauważyć, że taki przypadek nie jest bynajmniej nietypowy dla konstrukcji solidarności biernej⁵⁵.

W przypadku solidarności odpowiedzialności wykluczone byłoby powoływanie się na art. 376 k.c. w celu dokonania rozliczeń między podmiotami współodpowiedzialnymi⁵⁶. Przepis ten dotyczy bowiem tylko roszczeń regresowych między dłużnikami solidarnymi. Podobne rozliczenia w ramach solidarności odpowiedzialności powinny z kolei nastąpić co do zasady na podstawie art. 518 § 1 pkt 1 k.c. i instytucji subrogacji. Podmiot, który sam nie będąc dłużnikiem, jest z nim współodpowiedzialny za niewykonanie albo nienależyte wykonanie zobowiązania, nabywa bowiem w drodze *cessio legis* sphaconą wierzitelność i tym samym wstępuje w prawa zaspokojonego wierzyciela. Różnica między wskazanymi mechanizmami rozliczeń nie jest przy tym pozbawiona doniosłości prawnej. Modelowo bowiem dłużnik solidarny otrzyma w ramach regresu tylko część świadczenia, jakie spełnił na rzecz wierzyciela⁵⁷. Podmiot współodpowiedzialny uzyska

natomiast w przypadku subrogacji zwrot świadczenia w pełnej wysokości, a ponadto stanie się beneficjentem zabezpieczeń ustanowionych wcześniej na korzyść wierzyciela⁵⁸. Podstawienie ustawowe nie przerywa biegu terminu przedawnienia roszczenia związanego z nabytą wierzitelnością⁵⁹. Bieg terminu przedawnienia roszczenia regresowego rozpoczyna się natomiast dopiero w chwili zaspokojenia wierzyciela w wymiarze większym, niż wynika to ze stosunku wewnętrznego łączącego dłużników solidarnych.

Rozważania te przemawiają w mojej ocenie przeciwko uznaniu, że zapisobierca windykacyjny jest objęty wyłącznie solidarnością odpowiedzialności. Ustawodawca przewidział bowiem *expressis verbis* w art. 1034¹ § 2 k.c., że rozliczenia między spadkobiercą i beneficjentem zapisu o skutku rzeczowym następują na podstawie regresu *sensu stricto*, a nie subrogacji. Podobnie w doktrynie uważa się, że legatariusz ten nie nabywa w drodze *cessio legis* roszczenia przeciwko sukcesorowi uniwersalnemu spadkodawcy⁶⁰. Stanowisko to należy uznać za trafne, lecz wymaga ono, jak sądzę, przyjęcia także, że pasywa spadkowe stanowią dla zapisobiercy windykacyjnego długi własne. W przeciwnym razie podmiot ten powinien bowiem nabyć sphaconą wierzitelność w drodze subrogacji; zwłaszcza że skutek ten zachodzi *ex lege*. Należy przy tym podkreślić, że zarówno w doktrynie, jak i w orzecznictwie trafnie wyklucza

58 W. Dubis (w:) E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2016, s. 1057; G. Kozieł (w:) A. Kidyba (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 3, cz. 1, *Zobowiązania. Część ogólna*, Warszawa 2014, s. 920–921; P. Mojak (w:) K. Pietrzykowski, *Kodeks cywilny*, t. 2, *Komentarz do art. 450–1088. Przepisy wprowadzające*, Warszawa 2015, s. 198–199.

59 Zob. wyrok SN z dnia 20 lutego 2014 r., I CSK 239/13, niepubl., LEX nr 1425168; wyrok SN z dnia 24 lipca 2008 r., IV CSK 164/08, niepubl., LEX nr 452998; wyrok SN z dnia 18 marca 2008 r., II CSK 591/07, niepubl., LEX nr 515700; uchwała SN z dnia 17 lipca 2003 r., III CZP 43/03, OSNC 2004, nr 10, poz. 151; wyrok SN z dnia 23 kwietnia 2004 r., I CK 581/03, niepubl., LEX nr 688875.

60 P. Książak (w:) K. Osajda (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 3, *Spadki*, Warszawa 2013, s. 176; K. Osajda (w:) tegoż (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz...*, dz. cyt., s. 933.

54 A. Pyrzyńska (w:) A. Kidyba (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz...*, dz. cyt., s. 141–142. Podobnie G. Karaszewski (w:) J. Ciszewski (red.), *Kodeks cywilny...*, dz. cyt., s. 616.

55 A. Klein, *Istota solidarności...*, dz. cyt., s. 216; A. Pyrzyńska (w:) A. Kidyba (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz...*, dz. cyt., s. 143.

56 Podobnie A. Herbet, *Odpowiedzialność współników...*, dz. cyt., s. 57. Odmiennie J. Lic, *Treść pojęcia...*, dz. cyt., s. 359.

57 Zob. postanowienie SA we Wrocławiu z dnia 20 marca 2013 r., I ACz 459/13, niepubl., LEX nr 1353915.

się możliwość stosowania art. 518 § 1 pkt 1 k.c. jako uzupełnienie lub substytut roszczeń regresowych w ramach solidarności biernej⁶¹. Gdyby zatem ustawodawca przewidział w art. 1034¹ k.c. solidarność odpowiedzialności bez solidarności dłużnika, to konsekwentnie powinien także wykluczyć regres w rozliczeniach między spadkobiercą i beneficjentem zapisu o skutku rzeczowym, czego nie uczynił.

Warto jeszcze zauważyć, że pod rządami kodeksu Napoleona⁶² (dalej: k.N.) w polskim systemie prawnym występował zapis pod tytułem szczególnym (*legs à titre particulier*), będący odpowiednikiem zapisu windykacyjnego. Zgodnie z art. 871 k.N. zapisobierca pod tytułem szczególnym nie odpowiadał w zasadzie za pasywa spadkowe. Jeżeli jednak spłacił on wspomniane długi, przysługiwała mu wierzycielności nabyta w drodze subrogacji⁶³. Podobnie kwestię tę regulował art. 874 k.N. w zakresie spłaty wierzycielności zabezpieczonej hipoteką na nieruchomości stanowiącej przedmiot zapisu szczególnego.

W świetle powyższych wywodów należy zatem przyjąć, że ustawodawca wprowadza w art. 1034¹

§ 1 k.c. solidarność długu, jak i solidarność odpowiedzialności w zakresie pasywów spadkowych. W konsekwencji nie można zatem uznać, że pasywa te są dla zapisobiercy windykacyjnego długiem cudzym. W przeciwnym razie, abstrahując od przedstawionych argumentów, należałoby bowiem przyjąć także, że ustawodawca *de facto* nakazuje wspomnianemu legatariuszowi dopłacić do spadku wartość przysporzenia otrzymanego w drodze zapisu windykacyjnego. Konkluzja ta wydaje się natomiast trudna do zaakceptowania.

Należy także wskazać w mojej ocenie, że konstrukcje odpowiedzialności zapisobiercy windykacyjnego za długi spadkowe i odpowiedzialności obdarowanego za zachówek nie są tożsame. Z art. 1000 k.c. wynika bowiem, że beneficjenta darowizny uczynionej przez spadkodawcę nie łączy ze spadkobiercą lub wspomnianym legatariuszem węzeł solidarności biernej. Obdarowany odpowiada tylko subsydiarnie i to w ostatniej kolejności. Nie przysługuje mu zatem żadne roszczenie regresowe przeciwko podmiotom, które wyprzedzały go w obowiązku zapłaty zachowku⁶⁴. Zapisobierca windykacyjny poza art. 999¹ k.c. odpowiada natomiast prymarnie, obok spadkobiercy jako dłużnika solidarnego, a zagadnienie roszczeń regresowych zostało uregulowane *expressis verbis* w art. 1034¹ § 2 k.c.

Odpowiedzialność zapisobiercy windykacyjnego a odpowiedzialność właściciela rzeczy obciążonej zastawem albo hipoteką

Autorzy uznający, że długi spadkowe stanowią dla zapisobiercy windykacyjnego długi cudze, wskazują ponadto na podobieństwo odpowiedzialności tego podmiotu i odpowiedzialności zastawcy albo właściciela nieruchomości obciążonej hipoteką, którzy nie są dłużnikami osobistymi wierzyciela⁶⁵. Za powyższym wnioskiem mógłby *prima facie* prze-

61 Literatura: G. Kozieł (w:) A. Kidyba (red.), *Kodeks cywilny...*, dz. cyt., s. 921; A. Pyrzyńska (w:) A. Kidyba (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz...*, dz. cyt., s. 208–209. Podobnie M. Pyziak-Szafnicka (w:) E. Łętowska (red.), *Prawo zobowiązań – część ogólna*, „System Prawa Prywatnego”, t. 5, Warszawa 2013, s. 348–349; P. Tereszkiewicz, *Odpowiedzialność współników...*, dz. cyt., s. 100, odmiennie tenże, *Solidarność dłużników w świetle europeizacji prawa obligacyjnego*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2014, z. 3, s. 599–600. Orzecznictwo: wyrok SA w Białymstoku z dnia 30 stycznia 2015 r., I ACa 734/14, Lex nr 16449206; wyrok SN z dnia 25 listopada 2003 r., II CK 280/02, niepubl., LEX nr 82264. Zob. też wyrok SN z dnia 20 lutego 2014 r., I CSK 239/13, niepubl., LEX nr 1425168; wyrok SN z dnia 24 lipca 2008 r., IV CSK 164/08, niepubl., LEX nr 452998; wyrok SA w Warszawie z dnia 14 listopada 2012 r., VI ACa 1396/11, niepubl., LEX nr 1344298; uchwała SN z dnia 17 lipca 2003 r., III CZP 43/03, OSNC 2004, nr 10, poz. 151, w których akcentuje się oddzielenie roszczeń regresowych *sensu stricto* od roszczeń wynikających z nabycia wierzycielności w drodze *cessio legis*.

62 *Code civil des Français* z 1804 r. (francuski kodeks cywilny).

63 J. Bieda, M. Kłos, *Zapis windykacyjny – powrót do przeszłości*, „Państwo i Prawo” 2013, nr 4, s. 27.

64 E. Skowrońska-Bocian, W. Borysiak (w:) B. Kordasiewicz (red.) *Prawo spadkowe...*, dz. cyt., s. 788.

65 P. Księżak, *Podstawowe problemy...*, s. 1055; tenże, *Zapis windykacyjny...*, dz. cyt., s. 42. Podobnie E. Skowrońska-Bocian, W. Borysiak (w:) B. Kordasiewicz (red.) *Prawo spadkowe...*, dz. cyt., s. 762.

mawiać także fakt, że zarówno solidarność bierna spadkobiercy i beneficjenta zapisu o skutku rzeczowym, jak i zastaw oraz hipoteka nakierowane są na umocnienie sytuacji wierzyciela. Sądzę jednak, że podobieństwo to również budzi istotne wątpliwości.

Przede wszystkim zapisobierca windykacyjny, inaczej niż zastawca i właściciel nieruchomości

wiedzialności ograniczonej przedmiotowo, czyli tylko do przedmiotu legatu o skutku rzeczowym (*cum viribus patrimonii*). Trafnie przy tym wyklucza się stosowanie art. 1030 k.c. *per analogiam* w okresie między chwilą otwarcia spadku a chwilą złożenia oświadczenia o przyjęciu albo odrzuceniu zapisu windykacyjnego⁶⁷.

Solidarność bierna i osobista odpowiedzialność zapisobiercy windykacyjnego nie pozwala sprowadzić jego sytuacji prawnej do sytuacji dłużnika rzeczowego.

ści obciążonej hipoteką, nie odpowiada rzeczowo względem wierzyciela spadkowego. Odpowiedzialność beneficjenta omawianego rozrządzenia ma bowiem charakter osobisty, a zatem skierowana jest do całego majątku tego podmiotu, a nie tylko do przedmiotu rozważanego zapisu. Ponadto, jak wynika z art. 1034³ k.c., zapisobierca windykacyjny, w odróżnieniu od spadkobiercy, zawsze odpowiada w sposób ograniczony kwotowo, tj. do wysokości wartości otrzymanego przysporzenia (*pro viribus patrimonii*)⁶⁶. Nigdy natomiast nie ponosi on odpo-

Warto przy tym zwrócić uwagę na kontrowersje związane z pytaniem o treść zachowania zastawcy albo właściciela nieruchomości obciążonej hipoteką w przypadku, gdy podmioty te nie są dłużnikami osobistymi wierzyciela. Wyczerpujące omówienie tego zagadnienia przekraczałoby ramy niniejszego opracowania. Dlatego na potrzeby dalszych rozważań przedstawiona zostanie rekonstrukcja dwóch głównych stanowisk⁶⁸. Pierwsza koncepcja akcentu-

66 J. Ciszewski, J. Knabe (w:) J. Ciszewski (red.), *Kodeks cywilny...*, dz. cyt., s. 1781; E. Macierzyńska-Franaszczyk, *Odpowiedzialność...*, dz. cyt., s. 185, 207–208; też, *Wybrane problemy odpowiedzialności za długi spadkowe w prawie polskim – stan obecny i potrzeba zmian* (w:) P. Stec, M. Załucki (red.), *50 lat Kodeksu cywilnego. Perspektywy rekodyfikacji*, Warszawa 2015, s. 418–420; E. Niezbecka (w:) A. Kidyba (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz...*, dz. cyt., t. 4, s. 393–394; K. Osajda (w:) tegoż (red.), *Kodeks cywilny...*, dz. cyt., s. 1015–1016, 1024; K. Osajda, *Przedmiot zapisu...*, dz. cyt., s. 131–132; E. Skowrońska-Bocian, *Odpowiedzialność za długi spadkowe. Komentarz*, Warszawa 2016, s. 30; E. Skowrońska-Bocian, W. Borysiak (w:) B. Kordasiewicz (red.) *Prawo spadkowe...*, dz. cyt., s. 763–764; E. Skowrońska-Bocian, J. Wierciński (w:) J. Gudowski (red.), *Kodeks cywilny...*, dz. cyt., s. 314–315; J. Turłukowski, *Zapis*

windykacyjny. Komentarz, Warszawa 2011, s. 83–84; H. Witczak, *Zmiany w prawie spadkowym – zapis windykacyjny*, „Monitor Prawniczy” 2011, nr 20, s. 1085; P. Zakrzewski, *Zapis windykacyjny...*, dz. cyt., s. 22; W. Żukowski, *Projektowane wprowadzenie zapisu windykacyjnego do polskiego prawa spadkowego*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2010, z. 4, s. 1036–1037, 1043–1044.

67 Tamże. Odmiennie: M. Berek, *Solidarność bierna...*, s. 156; P. Księżak, *Podstawowe problemy...*, s. 1077; tenże, *Zapis windykacyjny...*, dz. cyt., s. 180; A. Makowiec, *Rozważania...*, dz. cyt., s. 60–61; J. Waszczuk-Napiórkowska, *Zapis windykacyjny...*, dz. cyt., s. 249–251, 289; G. Wolak, *Odpowiedzialność zapisobierców...*, dz. cyt., s. 11–12.

68 Zamiast wielu zob. wraz z powołaną tam literaturą: J. Gołaczyński (w:) E. Gniewek (red.), *Prawo rzeczowe*, „System Prawa Prywatnego”, t. 4, wyd. 3, Warszawa 2012, s. 471–475; J. Ignatowicz, J. Wasilkowski (w:) J. Ignatowicz (red.), *System prawa cywilnego*, t. 2, *Prawo własności i inne prawa rzeczowe*,

je rzeczowy charakter zastawu i hipoteki, ujmowanych jako prawo wierzyciela do spieniężenia rzeczy stanowiącej przedmiot zabezpieczenia. W jej świetle właściciel obciążonej rzeczy nie odpowiada *sensu stricto* za cudzy dług. Zachowanie tego podmiotu polega bowiem jedynie na znoszeniu (*pati*) egzekucji prowadzonej przez zastawnika albo wierzyciela hipotecznego. Druga koncepcja opiera się z kolei na założeniu, że właściciel obciążonej rzeczy staje się dłużnikiem rzeczowym wierzyciela. Konsekwentnie zatem ten ostatni może żądać pozytywnego zachowania (*facere* lub *dare*) od zastawcy albo właściciela nieruchomości, na której ustanowiono hipotekę, a w szczególności może domagać się zapłaty określonej sumy pieniędzy. Odpowiedzialność podmiotu dającego zabezpieczenie ogranicza się przy tym wyłącznie do przedmiotu zastawu albo hipoteki.

Nie wdając się w spór co do trafności tych poglądów, sądzę, że żaden z nich nie opisuje adekwatnie sytuacji zapisobiercy windykacyjnego. Niewątpliwie bowiem wierzyciel spadkowy nie dysponuje prawem spieniężenia przedmiotu zapisu o skutku rzeczowym. Ponadto w takim ujęciu beneficjent tego rozrządzenia nie ponosiłby odpowiedzialności *sensu stricto* za długi wchodzące w skład spadku. Konkluzja ta przemawiałaby zatem dodatkowo przeciwko przeważającej w literaturze koncepcji. Zapis windykacyjny nie kreuje także obligacji realnej. W przeciwnym razie odpowiedzialność za długi spadkowe spoczywałaby na każdorazowym podmiocie uprawnionym do przedmiotu analizowanego rozrządzenia. Cechą konstytutywną obligacji realnej jest bowiem wyznaczenie dłużnika przez odwołanie się do określonej sytuacji prawnorzeczowej⁶⁹. Uwaga

ta jest natomiast trudna do zaakceptowania w rozważanym kontekście.

Zastaw i hipoteka są przy tym akcesoryjne względem wierzytelności, którą zabezpieczają⁷⁰. Cecha ta zasadniczo nie daje się pogodzić z konstrukcją solidarności biernej charakteryzującej się równorzędnością i samodzielnością współdłużników solidarnych⁷¹. Spostrzeżenie to jest szczególnie istotne w analizowanym kontekście, gdyż jak wskazywano wcześniej, ustawodawca w art. 1034¹ k.c. łączy spadkobiercę i zapisobiercę windykacyjnego węzłem solidarności biernej. Ponadto akcesoryjność uznaje się niekiedy za cechę konstytutywną odpowiedzialności za dług cudzy⁷². W konsekwencji solidarności biernej łącząca spadkobiercę i beneficjenta omawianego rozrządzenia przemawia dodatkowo przeciwko przeważającemu w doktrynie stanowisku. Trzeba

A. Olejniczak, *Zobowiązania – część ogólna*, Warszawa 2014, s. 18.

70 Zamiast wielu zob. zastaw: J. Gołaczyński (w:) E. Gniewek (red.), *Prawo rzeczowe...*, dz. cyt., s. 475–477; K. Zaradkiewicz (w:) K. Pietrzykowski (red.), *Kodeks cywilny...*, t. 1, dz. cyt., s. 955–958; Ł. Żelechowski (w:) K. Osajda (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz...*, t. 1, dz. cyt., s. 1351–1353; hipoteka: J. Ignatowicz, J. Wasilkowski (w:) J. Ignatowicz (red.), *System prawa cywilnego*, dz. cyt., s. 773; J. Pisuliński (w:) E. Gniewek (red.), *Prawo rzeczowe...*, dz. cyt., s. 593–599.

71 Literatura: M. Bączyk, *Odpowiedzialność cywilna...*, dz. cyt., s. 78; E. Drozd, *Z problematyki...*, dz. cyt., s. 25; M. Pyziak-Szafnicka (w:) E. Łętowska (red.), *Prawo zobowiązań...*, dz. cyt., s. 334–335, 369; Z. Radwański, *Poręczenie. Komentarz do przepisów kodeksu cywilnego*, Warszawa 1996, s. 15; P. Tereszkiwicz, *Odpowiedzialność współników...*, dz. cyt., s. 104; tenże, *Solidarność dłużników...*, dz. cyt., s. 603–604. Częściowo odmiennie B. Lewaszkiewicz-Petrykowska, *Konstrukcja solidarności...*, dz. cyt., s. 71 na tle art. 881 k.c. Orzecznictwo: wyrok SA w Katowicach z dnia 26 czerwca 2014 r., V ACA 104/14, OSA 2015, nr 6, poz. 14; wyrok SN z dnia 19 kwietnia 2013 r., III PK 43/12, OSNP 2014, nr 7, poz. 98; wyrok SN z dnia 4 grudnia 2008 r., I CSK 212/08, niepubl., LEX nr 484727.

72 Literatura: A. Kappes, *Odpowiedzialność...*, s. 536–537; E. Kossior, *Umowa o kumulatywne przystąpienie do długu jako sposób zabezpieczenia wierzytelności*, Warszawa 2016, s. 250. Orzecznictwo: wyrok SA w Białymstoku z dnia 26 października 2004 r., I ACA 327/04, OSA 2005, nr 8, poz. 32.

Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1976, s. 759–761; J. Pisuliński (w:) E. Gniewek (red.), *Prawo rzeczowe*, „System Prawa Prywatnego”, t. 4, Warszawa 2012, s. 577–581; K. Zaradkiewicz (w:) K. Pietrzykowski (red.), *Kodeks cywilny*, t. 1, *Komentarz do art. 1–449¹⁰*, Warszawa 2015, s. 961–964; Ł. Żelechowski (w:) K. Osajda (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 1, *Przepisy wprowadzające. Część ogólna. Własność i inne prawa rzeczowe*, Warszawa 2013, s. 1353–1356.

69 E. Łętowska, K. Osajda (w:) E. Łętowska (red.), *Prawo zobowiązań...*, dz. cyt., s. 17; P. Machnikowski (w:) E. Łętowska (red.), *Prawo zobowiązań...*, dz. cyt., s. 136; Z. Radwański,

przy tym zaznaczyć, że akcesoryjność odpowiedzialności zapisobiercy windykacyjnego prowadziłaby potencjalnie do pogorszenia sytuacji tego podmiotu z uwagi na wyłączenie art. 371 k.c., w myśl którego działania i zaniechania jednego z dłużników solidarnych nie szkodzą pozostałym współdłużnikom. Tymczasem podmiot odpowiadający akcesoryjnie

spadkowego, może domagać się zwrotu od spadkobiercy, powołując się na roszczenie regresowe z art. 1034¹ § 2 k.c. Nie dysponuje on natomiast roszczeniem uzyskanym w drodze subrogacji.

Mając na uwadze dotychczasowe rozważania, sądzę, że odpowiedzialność zapisobiercy windykacyjnego nie jest istotnie zbliżona do odpowiedzialności

Konstrukcja przystąpienia do długu pozwala wyjaśnić odpowiedzialność zapisobiercy windykacyjnego za pasywa spadkowe.

ponosi negatywne konsekwencje zachowania dłużnika głównego, czego przykładem jest w szczególności zwiększenie zakresu odpowiedzialności poręczyciela w razie zwłoki dłużnika⁷³.

Ponadto przyjmuje się, że rozliczenia między właścicielem rzeczy obciążonej zastawem albo hipoteką, który zaspokoił wierzyciela, i dłużnikiem osobistym następują w oparciu o subrogację, tj. na podstawie art. 518 § 1 pkt 1 k.c.⁷⁴ Podmiot, który ustanowił na swojej rzeczy wspomniane zabezpieczenie, nabywa bowiem w drodze *cessio legis* wierzycielność przysługującą dotychczasowemu zastawnikowi albo wierzycielowi hipotecznemu. Tymczasem, jak sygnalizowano wcześniej, zapisobierca windykacyjny, który zaspokoił wierzyciela

zastawcy albo właściciela nieruchomości obciążonej hipoteką, którzy nie są dłużnikami osobistymi wierzyciela rzeczowego. Podobieństwo to w przypadku beneficjenta zapisu o skutku rzeczowym sprowadza się bowiem do wniosku, że podmiot ten partycypuje w sensie ekonomicznym w długach, które pod względem jurydycznym powinien pokryć spadkobierca. Spostrzeżenie to z prawnego punktu widzenia nie przekreśla jednak znaczących różnic między odpowiedzialnością zapisobiercy windykacyjnego a odpowiedzialnością właściciela rzeczy obciążonej wspomnianymi zabezpieczeniami.

Długi spadkowe jako długi własne zapisobiercy windykacyjnego

Wprowadzenie

Uznanie długów spadkowych za długi własne zapisobiercy windykacyjnego wymaga wskazania sposobu przejścia tych obowiązków. Nie ulega wątpliwości, że pasywa wchodzące w skład masy spadkowej nie są dziedziczone przez ten podmiot. Niemniej beneficjent zapisu o skutku rzeczowym może je objąć, przynajmniej *prima facie*, również na skutek innego niż spadkobranie zdarzenia prawnego, tj. w wyniku kumulatywnego przystąpienia do długu.

Takie stanowisko zaprezentował Łukasz Mleko, przyjmując, że skutkiem ustanowienia zapisu windykacyjnego jest przystąpienie beneficjenta tego roz-

73 Zob. Z. Gawlik (w:) A. Kidyba (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 3, *Zobowiązania. Część szczególna*, Warszawa 2014, s. 1323–1324; J. Górecki (w:) K. Osajda (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 2, dz. cyt., s. 1808; M. Sychowicz (w:) J. Gudowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 3, *Zobowiązania*, Warszawa 2013, cz. 2, s. 1009.

74 Zamiast wielu zob.: H. Ciepla (w:) J. Gudowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 3, dz. cyt., cz. 1, s. 1007; J. Pisuliński (w:) E. Gniewek (red.), *Prawo rzeczowe...*, dz. cyt., s. 690–691; G. Sikorski (w:) J. Ciszewski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2014, s. 938; K. Zaradkiewicz (w:) K. Pietrzykowski (red.), *Kodeks cywilny...*, t. 1, dz. cyt., s. 960, 963; Ł. Żelechowski (w:) K. Osajda (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 1, dz. cyt., s. 1354.

rządzenia do długów spadkowych⁷⁵. Autor poprzestał jednak na stwierdzeniu, że konsekwencja ta jest „naturalna”, a wyjaśnienie konstrukcji rozważanej odpowiedzialności przez odwołanie się do instytucji kumulatywnego przystąpienia do długu charakteryzuje „większą moc eksplanacyjną”⁷⁶. Pogląd ten zaakceptował następnie Grzegorz Wolak, wywodząc, że polskie prawo cywilne nie przewiduje ani odpowiedzialności oderwanej od długu, ani solidarności odpowiedzialności⁷⁷. Ponadto w jego ocenie podmiot odpowiedzialny za dług cudzy ma zasadniczo zawsze dług własny o treści tożsamej z długiem cudzym.

Referowana koncepcja nie spotkała się z szerszą aprobatą w literaturze, choć na ogół nie prezentuje się w tej mierze rozwiniętej argumentacji przeciwko takiemu ujęciu. Dla kompletności wywodów warto zatem rozważyć, czy zapisobierca windykacyjny przystępuje do długów spadkowych. Należy przy tym zaznaczyć, że wymieniona transformacja stosunku obligacyjnego nie jest *de lege lata* instytucją jednolitą. Kumulatywne przystąpienie do długu może bowiem nastąpić (1) w drodze czynności prawnej albo (2) z mocy ustawy⁷⁸. Dlatego należy zbadać przydatność obu tych konstrukcji do wyjaśnienia rozważanej odpowiedzialności beneficjenta zapisu o skutku rzeczowym.

Przystąpienie do długu w drodze czynności prawnej

Ustawodawca *de lege lata*, odmiennie niż pod rządami kodeksu zobowiązań, reguluje wyraźnie tylko translatywne (zwalniające) przejęcie długu. Trafnie jednak zauważa się, że w ramach swobody umów możliwe jest zawarcie umowy o kumulatywne (niezwalniające) przystąpienie do długu⁷⁹. Na mocy tego kontraktu osoba trzecia wstępuje w sto-

sunek obligacyjny obok, a nie zamiast, dotychczasowego dłużnika.

Powyższa konstrukcja w mojej ocenie nie jest jednak pomocna dla wyjaśnienia odpowiedzialności zapisobiercy windykacyjnego za długi spadkowe. Zasada swobody umów nie znajduje bowiem zastosowania w obszarze prawa spadkowego. Ponadto zapis windykacyjny jako rozrządzenie może być w świetle art. 941 k.c. ustanowiony tylko w testamencie, a więc jednostronnej czynności prawnej. Tym samym wykluczone jest dopatrywanie się w omawianym legacie swoistej umowy o kumulatywne przystąpienie do długu. Wniosek ten pozostaje zarazem w zgodzie z ogólnym założeniem prawa cywilnego, według którego nie można nikogo uczynić wbrew jego woli nie tylko dłużnikiem, lecz także wierzycielem.

Trzeba przy tym zaznaczyć, że długi spadkowe są zobowiązaniami cywilnoprawnymi, a zatem kompetencja do zmiany dłużnika, odmiennie niż kompetencja do zmiany wierzyciela, także w stosunkach obligacyjnych z zakresu prawa spadkowego przysługuje łącznie wierzycielowi, dłużnikowi i osobie trzeciej⁸⁰. Żaden z tych podmiotów nie może samodzielnie spowodować omawianej transformacji zobowiązania. Tym samym spadkodawca, będący dłużnikiem w chwili ustanowienia zapisu windykacyjnego, nie może przez dokonanie wspomnianego rozrządzenia zmodyfikować kręgu podmiotów, na których spoczywa obowiązek spełnienia świadczenia, nawet jeżeli uzyskałby na to zgodę wierzyciela.

Przystąpienie do długu z mocy ustawy

Kumulatywne przystąpienie do długu następuje nie tylko w drodze czynności prawnej, lecz także z mocy ustawy. Niekiedy bowiem prawodawca przewiduje, że oznaczony podmiot obejmuje *ex lege* dług innego podmiotu, przy czym nie zastępuje on dotychczasowego dłużnika, lecz zostaje związany z nim węzłem solidarności bierniej⁸¹. W zobowiązania-

75 Ł. Mleko, *O zapisie windykacyjnym i wprowadzeniu do systemu prawnego darowizny na wypadek śmierci*, „Forum Prawnicze” 2011, nr 4–5, s. 105–106.

76 Tamże, s. 105.

77 G. Wolak, *Odpowiedzialność zapisobierców...*, s. 7–9.

78 P. Drapała (w:) A. Olejniczak (red.), *Prawo zobowiązań – część ogólna*, „System Prawa Prywatnego”, t. 6, Warszawa 2014, s. 1445.

79 Tamże, s. 1445 oraz P. Drapała, *Umowa o kumulatywne przystąpienie do długu*, „Państwo i Prawo” 1992, nr 4, s. 48–49; tenże, *Zwalniające przejęcie długu*, Warszawa 2002, s. 288.

80 P. Machnikowski (w:) E. Łętowska (red.), *Prawo zobowiązań...*, dz. cyt., s. 169.

81 P. Drapała (w:) A. Olejniczak (red.), *Prawo zobowiązań...*, dz. cyt., s. 1452; J. Mojak (w:) K. Pietrzykowski (red.), *Kodeks cywilny*, t. 1, *Komentarz do art. 1–449*¹, Warszawa 2015, s. 252.

niu w wyniku tego przekształcenia wystąpi zatem nowy podmiot, czyli przystępujący. Trafnie zauważa się przy tym, że „dla przystępującego dług staje się jego własną powinnością i zobowiązaniem własnym”⁸². Podobne stanowisko prezentowane jest także w orzecznictwie na tle art. 55⁴ k.c.⁸³ Konsekwentnie zatem należy stwierdzić, że dług, objęty przez przystępującego z mocy ustawy, jest jego własnym długiem⁸⁴.

Niemniej w literaturze wyrażono także odmienne stanowisko, w świetle którego przystępujący z mocy ustawy do długu odpowiada za dług cudzy. Jak wywodzi bowiem Ewa Kosior, powyższy dług jest materialnie i formalnie cudzy dla przystępującego, gdyż podmiot ten obejmuje go *ex lege*, a nie w drodze czynności prawnej⁸⁵. Autorka uznaje zarazem, że oderwanie odpowiedzialności od długu jest cechą charakterystyczną omawianej konstrukcji jurydycznej⁸⁶.

Stanowisko to budzi jednak w mojej ocenie pewne zastrzeżenia. Cytowana autorka zdaje się bowiem przenosić uwagi dotyczące stosunków odpowiedzialności, poczynione przez Alfreda Kleina na tle art. 526 k.c.⁸⁷ będącego odpowiednikiem art. 55⁴

k.c., na instytucję kumulatywnego przystąpienia do długu z mocy ustawy⁸⁸. Tymczasem konstrukcje te nie są tożsame. W przypadku solidarności obejmującej stosunek odpowiedzialności wierzyciel może domagać się spełnienia świadczenia pierwotnego jedynie od dłużnika; od podmiotu współodpowiedzialnego może on natomiast żądać tylko świadczenia wtórnego. W przypadku ustawowego kumulatywnego przystąpienia do długu, w ramach którego występuje solidarność bierna, wierzyciel może natomiast domagać się spełnienia świadczenia pierwotnego zarówno od dotychczasowego dłużnika, jak i od przystępującego.

Wątpliwości, jak sądzę, może poza tym budzić oparcie wywodu autorki na kryterium źródła transformacji podmiotowej zobowiązania jako podstawy rozróżnienia długu materialnego i formalnego. Uwzględniając bowiem wcześniejsze zastrzeżenia, uważam, że doniosła jest raczej okoliczność spoczywania obowiązków na podmiocie, a nie ich historyczne pochodzenie. Zresztą nawet w razie posłużenia się powyższym kryterium i tak można podnosić, że beneficjent zapisu o skutku rzeczowym odpowiada za dług własny, skoro nabycie przedmiotu tego rozrządzenia w chwili otwarcia spadku ma charakter tylko prowizoryczny, a definitywne przejście prawa związane jest dopiero z oświadczeniem o przyjęciu zapisu windykacyjnego albo z powstaniem fikcji z art. 1015 § 2 w zw. z art. 981⁵ k.c.

Należy zatem stwierdzić, że dług, do którego dany podmiot przystępuje *ex lege*, staje się jego długiem własnym. Konkluzja ta jest istotna, gdyż odwołanie się do wymienionej konstrukcji otwiera, przynajmniej potencjalnie, możliwość wyjaśnienia mechanizmu odpowiedzialności zapisobiercy windykacyjnego za długa spadkowe.

Udzielenie w tej mierze jednoznacznej odpowiedzi jest jednak utrudnione z uwagi na brak ogólnego uregulowania powyższej transformacji podmiotowej stosunku obligacyjnego. Łączne przystąpienie do długu z mocy ustawy stanowi bowiem konstrukcję normatywnie rozproszoną i niejednołitą⁸⁹. W dok-

82 E. Łętowska (w:) Z. Radwański (red.), *System prawa...*, dz. cyt., t. 3, cz. 1, s. 939.

83 Zob. uchwała SN z dnia 13 lipca 2011 r., III CZP 36/11, OSNC 2012, nr 3, poz. 31; postanowienie SN z dnia 13 grudnia 2012 r., V CZ 61/12, niepubl., LEX nr 1293854; wyrok SN z dnia 4 kwietnia 2007 r., V CSK 18/07, OSP 2008, nr 9, poz. 97 z glosą krytyczną J. Wiśdoła, tamże; wyrok SN z dnia 23 marca 2007 r., V CSK 518/06, niepubl., LEX nr 488975. Podobnie wyrok SA w Rzeszowie z dnia 30 czerwca 1995 r., III AUr 165/95, OSA 1998, nr 4, poz. 16. Odmienne wyrok SA w Warszawie z dnia 23 września 2003 r., I ACa 312/03, OSA 2005, nr 1, poz. 5.

84 A. Brzozowski, M. Safjan, E. Skowrońska-Bocian, *Zobowiązania. Zarys wykładu*, Warszawa 2009, s. 378; P. Drapała (w:) A. Olejniczak (red.), *Prawo zobowiązań...*, dz. cyt., s. 1444–1445; P. Nazaruk (w:) J. Ciszewski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2014, s. 130; J. Mojak (w:) K. Pietrzykowski (red.), *Kodeks cywilny...*, t. 1, dz. cyt., s. 252. Podobnie R. Morek (w:) K. Osajda (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 1, *Przepisy wprowadzające...*, dz. cyt., s. 619.

85 E. Kosior, *Umowa...*, s. 248–249.

86 Tamże, s. 249.

87 A. Klein, *Istota...*, s. 216–217.

88 E. Kosior, *Umowa...*, s. 224–227.

89 P. Drapała (w:) A. Olejniczak (red.), *Prawo zobowiązań...*, dz. cyt., s. 1453.

trynie wymienia się jednak cztery cechy charakteryzujące to przekształcenie zobowiązania⁹⁰. Po pierwsze, ustawowe kumulatywne przystąpienie do długu

pienia do długu z mocy ustawy jest w rozważanym przypadku wykluczona, gdyż zapisobierca windykacyjny, jako hipotetyczny nowy dłużnik, nabywa

Funkcjonalne podobieństwo przeniesienia praw na skutek zapisu windykacyjnego do transferu między majątkiem dotychczasowego dłużnika i majątkiem nowego dłużnika, solidarność bierna tego legatariusza i spadkobiercy, uregulowanie ich odpowiedzialności normami *iuris cogentis* oraz wzgląd na ochronę wierzyciela przy kwotowym ograniczeniu odpowiedzialności beneficjenta zapisu o skutku rzeczowym przemawiają za odwołaniem się do konstrukcji ustawowego łącznego przystąpienia do długu.

wiąże się z przeniesieniem aktywów z majątku dłużnika dotychczasowego do majątku nowego dłużnika⁹¹. Po drugie, skutkiem takiego transferu jest powstanie solidarności biernej. Po trzecie, rozważana konstrukcja regulowana jest normami bezwzględnie wiążącymi. Wreszcie po czwarte, kumulatywne przystąpienie do długu *ex lege* uzasadnia potrzeba ochrony interesu wierzyciela⁹², przy jednoczesnym uwzględnieniu uzasadnionego interesu podmiotu przystępującego do długu.

Mając na uwadze te wywoły, można *by prima facie* stwierdzić, że konstrukcja łącznego przystą-

pienia od spadkodawcy, a nie od dotychczasowego dłużnika, czyli spadkobiercy. Niemniej ten ostatni w drodze dziedziczenia otrzymuje status sukcesora uniwersalnego osoby zmarłej, a zatem wstępuje w sytuację podmiotu, od którego beneficjent zapisu o skutku rzeczowym nabywa aktywa. Uwaga ta pozostaje w zgodzie z koncepcją kontynuacji spadkodawcy⁹³ wyrażoną w paremii *heres sustinet personam defuncti*⁹⁴. Warto także zauważyć za P. Księżakiem, że ustawodawca w przepisach szczegółowych traktuje *de facto* przedmiot zapisu windykacyjnego

90 Tamże, s. 1453.

91 Tak też: E. Kosior, *Umowa...*, s. 251; J. Mojak (w): K. Pietrzykowski (red.), *Kodeks cywilny...*, t. 1, dz. cyt., s. 252.

92 Tak też R. Morek (w): K. Osajda (red.), *Kodeks cywilny...*, t. 1, dz. cyt., s. 619.

93 E. Macierzyńska-Franaszczyk, *Odpowiedzialność...*, dz. cyt., s. 46–48.

94 Por. D. 29.2.37, Pomponiusz w ks. 5 „Komentarza do dzieł Sabinusa”; D. 41.1.34, Ulpian, ks. 4 „O oszacowaniu majątków dla celów podatkowych”.

jako składnik masy spadkowej, mimo wyłączenia go *de iure* ze spadku⁹⁵.

Nie ulega zarazem wątpliwości, że ustanowienie zapisu windykacyjnego prowadzi do uszczuplenia majątku, z którego w braku tego rozrządzenia wierzyciele spadkowi mogliby dochodzić zaspokojenia. Transfer praw na skutek tego legatu odpowiada zatem funkcjonalnie przeniesieniu aktywów z majątku dotychczasowego dłużnika do majątku nowego dłużnika, mimo braku bezpośredniego następstwa między tymi podmiotami. Powyższa różnica wynika zatem z faktu, że rozważane przesunięcie majątkowe następuje *mortis causa*. Zasadniczo natomiast ustawowe kumulatywne przystąpienie do długu dotyczy czynności prawnych *inter vivos*, jak w przypadku zbycia przedsiębiorstwa zgodnie z art. 55⁴ k.c.⁹⁶

Wątpliwości może także budzić kwestia solidarności biernej jako konsekwencji nabycia przedmiotu zapisu windykacyjnego. Wspomniany węzeł prawny łączący spadkobierców i beneficjenta tego rozrządzenia utrzymuje się bowiem w świetle art. 1034¹ § 1 k.c. tylko do chwili działu spadku. Po tym momencie, zgodnie z art. 1034² k.c., odpowiedzialność za długi spadkowe ulega indywidualizacji. Spadkobierca odpowiada tylko za część długów, proporcjonalnie do wielkości przypadającego mu udziału spadkowego, a zapisobierca windykacyjny – proporcjonalnie do wartości otrzymanego przysporzenia. Odpowiedzialność solidarna przekształca się zatem w odpowiedzialność *pro parte rata*. Wyjątek od tej zasady dotyczy przypadku, gdy zobowiązanie ma charakter niepodzielny⁹⁷ lub gdy do dziedziczenia dochodzi jeden spadkobierca, wobec czego dział spadku nie jest dokonywany⁹⁸.

95 P. Księżak, *Podstawowe problemy...*, s. 1055; tenże, *Zapis windykacyjny...*, dz. cyt., s. 42–43.

96 P. Drapała (w:) A. Olejniczak (red.), *Prawo zobowiązań...*, dz. cyt., s. 1454; E. Gniewek (w:) E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz...*, dz. cyt., s. 130; J. Mojak (w:) K. Pietrzykowski (red.), *Kodeks cywilny...*, t. 1, dz. cyt., s. 255.

97 E. Skowrońska-Bocian, W. Borysiak (w:) B. Kordasiewicz (red.) *Prawo spadkowe...*, dz. cyt., s. 766.

98 A. Moszyńska, *Zapis windykacyjny...*, dz. cyt., s. 78; M. Mróz, *Zapis windykacyjny...*, dz. cyt., s. 158–159; E. Niezbecka

Powstaje zatem pytanie, czy przekształcenie odpowiedzialności solidarnej spadkobierców i zapisobiercy windykacyjnego w odpowiedzialność *pro parte* wyklucza powołanie się na konstrukcję kumulatywnego przystąpienia do długu z mocy ustawy. Omawiając rozważaną transformację zobowiązania, przyjmuje się wprawdzie w literaturze, że solidarność bierna może być wyłączona albo ograniczona za zgodą wierzyciela, przy dochowaniu wymogów właściwych dla umowy o przejęcie długu⁹⁹. Niemniej odniesienie tego poglądu do art. 1034² k.c. może budzić zastrzeżenia, gdyż dział spadku następuje tylko między spadkobiercami, a nadto dotyczy jedynie aktywów. Uwaga ta nie przekreśla jednak w mojej ocenie możliwości odwołania się do konstrukcji łącznego przystąpienia do długu *ex lege*. Doniosłe jest bowiem powstanie solidarności biernej jako konsekwencji przeniesienia praw z majątku dotychczasowego dłużnika do majątku nowego dłużnika, a nie dalsze losy węzła łączącego te podmioty. Powyższy wymóg jest zatem spełniony w przypadku zapisobiercy windykacyjnego przy założeniu funkcjonalnego podobieństwa nabycia *mor-*

(w:) A. Kidyba (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz...*, dz. cyt., t. 4, s. 391; K. Osajda (w:) tegoż (red.), *Kodeks cywilny...*, dz. cyt., s. 1012; tenże, *Przedmiot zapisu...*, dz. cyt., s. 132; E. Skowrońska-Bocian, *Odpowiedzialność...*, dz. cyt., s. 36–37; E. Skowrońska-Bocian, W. Borysiak (w:) B. Kordasiewicz (red.), *Prawo spadkowe...*, dz. cyt., s. 767–768; E. Skowrońska-Bocian, J. Wierciński (w:) J. Gudowski (red.), *Kodeks cywilny...*, dz. cyt., s. 315; J. Tułukowski, *Zapis windykacyjny...*, dz. cyt., s. 86; P. Zakrzewski, *Zapis windykacyjny...*, dz. cyt., s. 23. Odmienne A.M. Fiedorowicz, *Odpowiedzialność zapisobiercy windykacyjnego za długi spadkowe – wybrane zagadnienia*, „Edukacja Prawnicza” 2015, nr 1, s. 18; L. Kaltenbek-Skarbek, W. Żurek, *Prawo spadkowe*, Warszawa 2012, s. 109; P. Księżak, *Podstawowe problemy...*, s. 1077–1078; tenże, *Zapis windykacyjny...*, s. 181–182; A. Makowiec, *Rozważania...*, dz. cyt., s. 61; L. Mleko, *Zapis windykacyjny...*, s. 104–105; J. Kremis, R. Strugała (w:) E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2016, s. 1890; G. Wolak, *Odpowiedzialność zapisobierców...*, s. 13.

99 A. Brzozowski, M. Safjan, E. Skowrońska-Bocian, *Zobowiązania. Zarys...*, s. 380; P. Drapała (w:) A. Olejniczak (red.), *Prawo zobowiązań...*, dz. cyt., s. 1453. Podobnie M. Pyziak-Szafnicka (w:) E. Łętowska (red.), *Prawo zobowiązań...*, dz. cyt., s. 380.

tis causa przedmiotu zapisu o skutku rzeczowym do transferu aktywów *inter vivos*.

Odpowiedzialność zapisobiercy windykacyjnego za długi spadkowe jest regulowana normami bezwzględnie wiążącymi i ma na celu ochronę interesu wierzycieli spadkowych. Partycypację beneficjenta omawianego rozrządzenia w pasywach wchodzących w skład spadku uznaje się nawet za cechę znamieną polskiego uregulowania zapisu o skutku rzeczowym. Niekiedy wskazuje się także, że rozrządzenie to polepsza sytuację wierzyciela spadkowego, gdyż uzyskuje on nowego dłużnika¹⁰⁰. Poruszane uregulowanie uwzględnia poza tym uzasadniony interes beneficjenta zapisu windykacyjnego, gdyż jego odpowiedzialność jest ograniczona kwotowo do wartości otrzymanego przysporzenia (*pro viribus patrimonii*).

W literaturze zauważa się przy tym, że przystępujący do długu z mocy ustawy odpowiada tylko na pasywa istniejące w chwili objęcia długu innego podmiotu¹⁰¹. W konsekwencji można by podawać w wątpliwość odwołanie się do tej konstrukcji jurydycznej, gdyż wielkość długów spadkowych może ulec zmianie po chwili otwarcia spadku. Niemniej interes zapisobiercy windykacyjnego zabezpiecza w tej mierze art. 1034³ k.c., wprowadzający ograniczenie kwotowe odpowiedzialności za pasywa spadkowe. Dlatego nawet w przypadku powiększenia się pasywów, za które odpowiada zapisobierca windykacyjny, nie dopłaci on do spadku, odpowiadając tylko do wartości otrzymanego przysporzenia.

Podsumowanie

Uważam, że zapisobierca windykacyjny przystępuje kumulatywnie do długów spadkowych *ex lege* w chwili nabycia przedmiotu omawianego rozrządzenia. Wprawdzie jest on następcą singularnym spadkodawcy, a nie spadkobiercy, niemniej wskazany transfer praw funkcjonalnie odpowiada opisowi właściwemu dla konstrukcji łącznego przystąpienia

do długu z mocy ustawy. Zachodzące w tej mierze różnice wynikają głównie z faktu, że nabycie aktywów na skutek zapisu windykacyjnego następuje *mortis causa*, podczas gdy transfer aktywów w pozostałych przypadkach wymienionej transformacji podmiotowej zobowiązania dokonuje się *inter vivos*. Konkluzja ta pozwala zarazem usunąć wątpliwości związane z kwalifikowaniem pasywów spadkowych jako długów cudzych zapisobiercy windykacyjnego przy utrzymaniu solidarności biernej łączącej ten podmiot i spadkobiercę.

Literatura

- Antoszek T. (w:) M. Gutowski (red.), *Kodeks cywilny*. t. 2, *Komentarz do art. 450–1088*, Warszawa 2016.
- Bącznyk M., *Odpowiedzialność cywilna poręczyciela*, Toruń 1982.
- Berek M., *Solidarność bierna w stosunkach dłużników z wierzycielem*, Warszawa 2016.
- Bieda J., Kłos M., *Zapis windykacyjny – powrót do przeszłości*, „Państwo i Prawo” 2013, nr 4, s. 15–30.
- Borysiak W., *Dziedziczenie. Konstrukcja prawna i ochrona*, Warszawa 2013.
- Borysiak W. (w:) K. Osajda (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz. Spadki*, t. 3, Warszawa 2013.
- Brzozowski A., Safjan M., Skowrońska-Bocian E., *Zobowiązania. Zarys wykładu*, Warszawa 2009.
- Ciepla H. (w:) J. Gudowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 3, *Zobowiązania*, cz. 1, Warszawa 2013.
- Ciszewski J., Knabe J. (w:) J. Ciszewski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2014.
- Drapała P., *Umowa o kumulatywne przystąpienie do długu*, „Państwo i Prawo” 1992, nr 4, s. 48–58.
- Drapała P., *Zwalniające przejęcie długu*, Warszawa 2002.
- Drapała P. (w:) A. Olejniczak (red.), *Prawo zobowiązań – część ogólna*, „System Prawa Prywatnego”, t. 6, Warszawa 2014.
- Drozd E., *Z problematyki wielości poręczycieli w świetle kodeksu cywilnego*, „Nowe Państwo” 1971, nr 1, s. 21–33.
- Drozd E. (w:) J.S. Piątkowski (red.), *System prawa cywilnego*, t. 4, *Prawo spadkowe*, Wrocław 1986.
- Dubis W. (w:) E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2016.
- Fiedorowicz A.M., *Odpowiedzialność zapisobiercy windykacyjnego za długi spadkowe – wybrane zagadnienia*, „Edukacja Prawnicza” 2015, nr 1, s. 17–21.

100 A. Możdżeń, *Zapis windykacyjny...*, dz. cyt., s. 157; K. Osajda (w:) tegoż (red.), *Kodeks cywilny...*, dz. cyt., s. 544; W. Zukowski, *Projektowane wprowadzenie...*, s. 1041. Podobnie P. Sobolewski, *Opinia prawna...*, s. 106.

101 P. Drapała (w:) A. Olejniczak (red.), *Prawo zobowiązań...*, dz. cyt., s. 1453. Podobnie E. Kosior, *Umowa...*, s. 250.

- Gawlik Z. (w:) A. Kidyba (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 3, *Zobowiązania. Część szczególna*, Warszawa 2014.
- Gniewek E. (w:) E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, wyd. 7, Warszawa 2016.
- Gołaczynski J. (w:) E. Gniewek (red.), *Prawo rzeczowe*, „System Prawa Prywatnego”, t. 4, wyd. 3, Warszawa 2012.
- Górecki J., *Zapis windykacyjny – uwagi de lege ferenda* (w:) E. Drozd, A. Oleszko, M. Pazdan (red.), *Rozprawy z prawa prywatnego, prawa o notariacie i prawa europejskiego*, Kluczbork 2007.
- Górecki J. (w:) K. Osajda (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 2, *Zobowiązania*, Warszawa 2013.
- Grzybowski S. (w:) tegoż (red.) *System prawa cywilnego*, t. 1, *Część ogólna*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1985.
- Herbet A., *Odpowiedzialność współników za zobowiązania handlowych spółek osobowych – zagadnienia materialnoprawne*, „Rejent” 2003, nr 6, s. 41–78.
- Ignatowicz J., Wasilkowski J. (w:) J. Ignatowicz (red.), *System prawa cywilnego*, t. 2, *Prawo własności i inne prawa rzeczowe*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1976.
- Kaltenbek-Skarbek L., Żurek W., *Prawo spadkowe*, Warszawa 2012.
- Kappes A., *Odpowiedzialność za cudzy dług. Próba analizy pojęcia* (w:) M. Pazdan, W. Popiołek, E. Rott-Pietrzyk, M. Szpunar (red.), *Europeizacja prawa prywatnego*, t. 1, Warszawa 2008.
- Karaszewski G. (w:) J. Ciszewski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2014.
- Klein A., *Wpływ zmiany posiadacza gospodarstwa producenta na zobowiązanie kontraktacji*, „Studia Cywilistyczne” 1974, t. 22, s. 95–140.
- Klein A., *Istota solidarności biernej a stosunki prawne odpowiedzialności* (w:) Z. Radwański (red.), *Studia z prawa zobowiązań*, Warszawa–Poznań 1979.
- Klein A., *Ewolucja instytucji osobowości prawnej* (w:) E. Łętowska (red.), *Tendencje rozwoju prawa cywilnego. Zbiór studiów*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1983.
- Kołodzińska M., *Czy instytucja zapisu windykacyjnego może skutecznie zastąpić darowiznę na wypadek śmierci? Uwagi wynikające z praktyki notarialnej*, „Przeгляд Sądowy” 2012, nr 11–12, s. 103–111.
- Kosior E., *Umowa o kumulatywne przystąpienie do długu jako sposób zabezpieczenia wierzytelności*, Warszawa 2016.
- Kozieł G. (w:) A. Kidyba (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 3, cz. 1, *Zobowiązania. Część ogólna*, Warszawa 2014.
- Kremis J., Strugała R. (w:) E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2016.
- Księżak P., *Podstawowe problemy zapisu windykacyjnego*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2011, t. 19, z. 4, s. 1043–1091.
- Księżak P., *Zapis windykacyjny*, Warszawa 2012.
- Księżak P. (w:) K. Osajda (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 3, *Spadki*, Warszawa 2013.
- Kuryłowicz M., *Legatum per vindicationem. Z historii zapisu windykacyjnego* (w:) A. Dańko-Roesler, J. Jacyszyn, M. Pazdan, W. Popiołek (red.), *Rozprawy z prawa prywatnego. Księga pamiątkowa dedykowana profesorowi Aleksandrowi Oleszce*, Warszawa 2012, s. 275–287.
- Lanckoroński B. (w:) K. Osajda (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 2, *Zobowiązania*, Warszawa 2013.
- Lewaszkiwicz-Petrykowska B., *Konstrukcja solidarności biernej w kodeksie cywilnym*, „Studia Prawno-Ekonomiczne” 1974, nr 12, s. 63–72.
- Lic J., *Treść pojęcia solidarności dłużników* (w:) A. Olejniczak i in. (red.), *Współczesne problemy prawa zobowiązań*, Warszawa 2015.
- Longchamps de Bérier F., *Z uwag do metodologii nauki prawa prywatnego: argumenty historyczny, dogmatyczny i prawnoporównawczy na przykładzie darowizny na wypadek śmierci oraz zapisu windykacyjnego* (w:) A. Wudarski (red.), *Prawo obce w doktrynie prawa polskiego*, Warszawa 2016.
- Łętowska E. (w:) Z. Radwański (red.), *System prawa cywilnego*, t. 3, cz. 1, *Prawo zobowiązań – część ogólna*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1981.
- Łętowska E., Osajda K. (w:) E. Łętowska (red.), *Prawo zobowiązań – część ogólna*, „System Prawa Prywatnego”, t. 5, Warszawa 2013.
- Machnikowski P. (w:) E. Łętowska (red.), *Prawo zobowiązań – część ogólna*, „System Prawa Prywatnego”, t. 5, Warszawa 2013.
- Macierzyńska-Franaszczuk E., *Odpowiedzialność za długi spadkowe*, Warszawa 2014.
- Macierzyńska-Franaszczuk E., *Wybrane problemy odpowiedzialności za długi spadkowe w prawie polskim – stan obecny i potrzeba zmian* (w:) P. Stec, M. Załucki (red.), *50 lat Kodeksu cywilnego. Perspektywy rekodyfikacji*, Warszawa 2015.
- Makowiec A., *Rozważania na temat zapisu windykacyjnego i wprowadzenia do polskiego systemu prawnego darowizny*

- na wypadek śmierci, „Przegląd Prawno-Ekonomiczny” 2014, nr 1, s. 44–67.
- Masiubański J., *Glosa krytyczna do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 18 lipca 2012 r., III CZP 46/12*, „Rejent” 2014, nr 1 s. 79–88.
- Mleko Ł., *O zapisie windykacyjnym i wprowadzeniu do systemu prawnego darowizny na wypadek śmierci*, „Forum Prawnicze” 2011, nr 4–5, s. 94–111.
- Mojak J. (w:) K. Pietrzykowski (red.), *Kodeks cywilny*, t. 1, *Komentarz do art. 1–449¹*, Warszawa 2015.
- Mojak P. (w:) K. Pietrzykowski, *Kodeks cywilny*, t. 2, *Komentarz do art. 450–1088. Przepisy wprowadzające*, wyd. 8, Warszawa 2015.
- Morek R. (w:) K. Osajda (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 1, *Przepisy wprowadzające. Część ogólna. Własność i inne prawa rzeczowe*, Warszawa 2013.
- Moszyńska A., *Zapis windykacyjny w Polsce – dawniej i dziś*, „Rejent” 2013, nr 1, s. 66–82.
- Możdżeń A., *Zapis windykacyjny – nowa instytucja prawa spadkowego*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego. Seria Prawnicza” 2012, nr 74, s. 150–159.
- Mról M., *Zapis windykacyjny w polskim prawie spadkowym* (w:) K. Brzeziński (red.) *Aktualne problemy prawa cywilnego*, Kraków 2012.
- Nazaruk P. (w:) J. Ciszewski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2014.
- Niebecka E. (w:) A. Kidyba (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 4, *Spadki*, Warszawa 2015.
- Osajda K., *Zapis windykacyjny – nowa instytucja polskiego prawa spadkowego*, „Monitor Prawniczy” 2012, nr 2, s. 68–76.
- Osajda K., *Przedmiot zapisu windykacyjnego i odpowiedzialność zapisobierców windykacyjnych za długi spadkowe i zachowki*, „Monitor Prawniczy” 2012, nr 3, s. 127–134.
- Osajda K. (w:) tegoż (red.) *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 3, *Spadki*, Warszawa 2013.
- Pacek P., *Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z 18 lipca 2012 r. (III CZP 46/12)*, „Przegląd Sądowy” 2013, nr 11–12, s. 181–198.
- Pawelczyk M., Ulanowski W., *Instytucja zapisu windykacyjnego w znowelizowanym prawie spadkowym*, „Radca Prawny – Dodatek Naukowy” 2012, nr 121, s. 2–7.
- Pazdan M. (w:) K. Pietrzykowski (red.), *Kodeks cywilny*, t. 2, *Komentarz do art. 450–1088. Przepisy wprowadzające*, wyd. 8, Warszawa 2015.
- Pisuliński J. (w:) E. Gniewek (red.), *Prawo rzeczowe*, „System Prawa Prywatnego”, t. 4, Warszawa 2012.
- Pyrzyńska A. (w:) A. Kidyba (red.), *Kodeks cywilny*, t. 3, *Zobowiązania. Część ogólna*, Warszawa 2014.
- Pyziak-Szafnicka M. (w:) E. Łętowska (red.), *Prawo zobowiązań – część ogólna*, „System Prawa Prywatnego”, t. 5, Warszawa 2013.
- Raczyński A. (w:) M. Gutowski (red.), *Kodeks cywilny*, t. 1, *Komentarz do art. 1–449¹*, Warszawa 2016.
- Radwański Z., *Poręczenie. Komentarz do przepisów kodeksu cywilnego*, Warszawa 1996.
- Radwański Z., Olejniczak A., *Zobowiązania – część ogólna*, Warszawa 2014.
- Sidorska K., *Zapis windykacyjny w aspekcie porównawczym – regulacja polska a rozwiązania wybranych państw europejskich* (w:) D. Gil (red.), *Korzenie i ewolucja instytucji prawa sądowego*, Lublin 2013, s. 230–237.
- Sikorski G. (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2014.
- Skowrońska-Bocian E., *Odpowiedzialność za długi spadkowe. Komentarz*, Warszawa 2016.
- Skowrońska-Bocian E., Borysiak W. (w:) B. Kordasiewicz (red.), *Prawo spadkowe*, „System Prawa Prywatnego”, t. 10, Warszawa 2015.
- Skowrońska-Bocian E., Wierciński J. (w:) J. Gudowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 4, *Spadki*, Warszawa 2013.
- Sobolewski P., *Opinia prawna o rządowym projekcie ustawy o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw*, „Zeszyty Prawnicze BAS” 2010, nr 4, s. 102–109.
- Stempniak A., *Nowelizacja Kodeksu cywilnego w zakresie prawa spadkowego*, „Monitor Prawniczy” 2011, nr 12, s. 629–639.
- Sychowicz M. (w:) J. Gudowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 3, *Zobowiązania*, cz. 2, Warszawa 2013.
- Szpunar A., *O zasadzie akcesoryjności*, „Palestra” 1992, nr 11–12, s. 22–33.
- Tereszkiewicz P., *Odpowiedzialność współników za zobowiązania spółki jawnej*, Warszawa 2008.
- Tereszkiewicz P., *Solidarność dłużników w świetle europeizacji prawa obligacyjnego*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2014, z. 3, s. 561–606.
- Turłukowski J., *Zapis windykacyjny. Komentarz*, Warszawa 2011.
- Waszczuk-Napiórkowska J., *Zapis windykacyjny w polskim prawie spadkowym*, Warszawa 2014.
- Witczak H., *Zmiany w prawie spadkowym – zapis windykacyjny*, „Monitor Prawniczy” 2011, nr 20, s. 1077–1088.

- Wolak G., *Odpowiedzialność zapisobierców windykacyjnych za długi spadkowe*, cz. 1, „Jurysta” 2015, nr 3, s. 3–16.
- Wołodkiewicz W., *Na marginesie projektów zmian w polskim prawie spadkowym*, „Palestra 2011”, nr 1–2, s. 183–189.
- Wójcik S., Zoll F. (w:) B. Kordasiewicz (red.), *Prawo spadkowe*, „System Prawa Prywatnego”, t. 10, Warszawa 2015.
- Zakrzewski P., *Zapis windykacyjny*, „Przegląd Sądowy” 2012, nr 2, s. 7–24.
- Zaradkiewicz K. (w:) K. Pietrzykowski (red.), *Kodeks cywilny*, t. 1, *Komentarz do art. 1–449¹⁰*, wyd. 8, Warszawa 2015.
- Zepek M. (w:) M. Gutowski (red.), *Kodeks cywilny*, t. 2, *Komentarz do art. 450–1088*, Warszawa 2016.
- Zirk-Sadowski M., *Wprowadzenie do filozofii prawa*, Warszawa 2011, s. 181–183.
- Żelechowski Ł. (w:) K. Osajda (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 1, *Przepisy wprowadzające. Część ogólna. Własność i inne prawa rzeczowe*, Warszawa 2013.
- Żukowski W., *Projektowane wprowadzenie zapisu windykacyjnego do polskiego prawa spadkowego*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2010, z. 4, s. 1029–1044.
- D.29.2.37 (*Digesta*).
- D.50.17.62 (*Digesta*).
- Orzecznictwo**
- Wyrok SA w Rzeszowie z dnia 30 czerwca 1995 r., III AUr 165/95, OSA 1998, nr 4, poz. 16.
- Uchwała SN z dnia 17 lipca 2003 r., III CZP 43/03, OSNC 2004, nr 10, poz. 151.
- Wyrok SA w Warszawie z dnia 23 września 2003 r., I ACa 312/03, OSA 2005, nr 1, poz. 5.
- Wyrok SN z dnia 25 listopada 2003 r., II CK 280/02, niepubl., LEX nr 82264.
- Wyrok SN z dnia 23 kwietnia 2004 r., I CK 581/03, niepubl., LEX nr 688875.
- Wyrok SA w Białymstoku z dnia 26 października 2004 r., I ACa 327/04, OSA 2005, nr 8, poz. 32.
- Wyrok SN z dnia 23 marca 2007 r., V CSK 518/06, niepubl., LEX nr 488975.
- Wyrok SN z dnia 4 kwietnia 2007 r., V CSK 18/07, OSP 2008, nr 9, poz. 97 z glosą krytyczną J. Widło, tamże.
- Wyrok SN z dnia 18 marca 2008 r., II CSK 591/07, niepubl., LEX nr 515700.
- Wyrok SN z dnia 24 lipca 2008 r., IV CSK 164/08, niepubl., LEX nr 452998.
- Wyrok SN z dnia 4 grudnia 2008 r., I CSK 212/08, niepubl., LEX nr 484727.
- Uchwała SN z dnia 13 lipca 2011 r., III CZP 36/11, OSNC 2012, nr 3, poz. 31.
- Uchwała SN z dnia 18 lipca 2012 r., III CZP 46/12, OSP 2013, nr 5, poz. 49, s. 340 z glosami aprobującymi: M. Bławat i M. Sieczych, „Rejent” 2014, nr 6, s. 111–126, T. Jasiakiewicz, OSP 2013, nr 5, poz. 49, s. 340–343, P. Pacek, „Przegląd Sądowy” 2013, nr 11–12, s. 181–198, glosą częściowo aprobującą, M. Rzewuski, „Rejent” 2013, nr 9, s. 103–107 i glosą krytyczną J. Masiubańskiego, „Rejent” 2014, nr 1, s. 79–88.
- Wyrok SA w Warszawie z dnia 14 listopada 2012 r., VI ACa 1396/11, niepubl., LEX nr 1344298.
- Postanowienie SN z dnia 13 grudnia 2012 r., V CZ 61/12, niepubl., LEX nr 1293854.
- Postanowienie SA we Wrocławiu z dnia 20 marca 2013 r., I ACz 459/13, niepubl., LEX nr 1353915.
- Wyrok SN z dnia 19 kwietnia 2013 r., III PK 43/12, OSNP 2014, nr 7, poz. 98.
- Wyrok SN z dnia 20 lutego 2014 r., I CSK 239/13, niepubl., LEX nr 1425168.
- Wyrok SA w Katowicach z dnia 26 czerwca 2014 r., V ACa 104/14, OSA 2015, nr 6, poz. 14.
- Wyrok SA w Białymstoku z dnia 30 stycznia 2015 r., I ACa 734/14, LEX nr 16449206.